คู่มือคัมภีร์วุตโตทัย
คาถาที่ ๑

นมตฺถุ = นโม + อตฺถุ

นโม ความนอบน้อม (นาม, นิบาต)

อตฺถุ จงมี (กิริยาอาขยาต = อส ภุวิ + ตุ)

ชนสนฺตานตมสนฺตานเภทิโน = ชน สนฺตาน ตม สนฺตาน เภทิโน

ชนสนฺตาน

ชน ชน คน

สนฺตาน หมู่ คณะ ฝูง กระแสจิต

ตมสนฺตาน

ตม ความมืด โมหะดุจความมืด

สนฺตาน หมู่ คณะ ฝูง

เภทิโน ผู้ทำลาย ผู้มีปรกติทำลาย

ธมฺมุชฺชลนฺตรุจิโน = ธมฺม อุชฺชลนฺต รุจิโน

ธมฺม กล่าวคือพระธรรม

อุชฺชลนฺต สว่างไสวอยู่

รุจิโน ดวงจันทร์ อันมีแสง

มุนินฺโททาตโรจิโน = มุนินฺท โอทาต โรจิโน

มุนินฺท กล่าวคือพระจอมมุนี พระพุทธเจ้า

โอทาต แสงสีขาว รัศมีขาวผ่อง

รุจิโน ดวงจันทร์ อันมีแสง

คาถาที่ ๕

รเตเตฏฺฐ = รตา + เอเต + อฏฺฐ

คณะ ๘ (สูตร ๑)

สพฺพคฺลา มนา
อาทิคลหู ภฺยา
มชฺฌนฺตครู ชสา
มชฺฌนฺตลา รตา

(๑) **ม**คณะ มีครุล้วน คือ ๒ ๒ ๒
(๒) **น**คณะ มีลหุล้วน คือ ๑ ๑ ๑
(๓) **ภ**คณะ มีครุหน้า คือ ๒ ๑ ๑
(๔) **ย**คณะ มีลหุหน้า คือ ๑ ๒ ๒
(๕) **ช**คณะ มีครุกลาง คือ ๑ ๒ ๑
(๖) **ส**คณะ มีครุหลัง คือ ๑ ๑ ๒
(๗) **ร**คณะ มีลหุกลาง คือ ๒ ๑ ๒
(๘) **ต**คณะ มีลหุหลัง คือ ๒ ๒ ๑

ค คือ ครุ คือ ๒
ล คือ ลหุ คือ ๑

เลข ๒ คือ เสียง ๒ มาตราขึ้นไป
เลข ๑ คือ เสียงน้อยกว่า ๒ มาตรา

คณะ ๘ (สูตร ๒)

(๑)	**สพฺพครุ ม**	**ม**คณะ ครุล้วน	๒ ๒ ๒	**ม**โนหรี	ดึงดูดใจ
(๒)	**สพฺพลหุ น**	**น**คณะ ลหุล้วน	๑ ๑ ๑	**น**ทิตา	เสียงแผ่วเบา
(๓)	**อาทิครุ ภ**	**ภ**คณะ ครุหน้า	๒ ๑ ๑	**ภัท**ทาวฬิ	ลำดับดี สูงต่ำต่ำ
(๔)	**อาทิลหุ ย**	**ย**คณะ ลหุหน้า	๑ ๒ ๒	**ย**ทิจฉา	ตามต้องการ ต่ำสูงสูง
(๕)	**มชฺฌครุ ช**	**ช**คณะ ครุกลาง	๑ ๒ ๑	**ช**นกันติ	ผู้คนชื่นชม ต่ำสูงต่ำ
(๖)	**อนฺตครุ ส**	**ส**คณะ ครุหลัง	๑ ๑ ๒	**ส**ริตา	เสียงชัดเจน ต่ำขึ้นสูง
(๗)	**มชฺฌลหุ ร**	**ร**คณะ ลหุกลาง	๒ ๑ ๒	**รัม**มา	นิยมชมชอบ สูงต่ำสูง
(๘)	**อนฺตลหุ ต**	**ต**คณะ ลหุหลัง	๒ ๒ ๑	**ต**ารินทา	เสียงสูงสูงต่ำ

คณะ ๘ (สูตร ๓)

๒๒๒	**ม** ม้า	หนักล้วน
๑๑๑	**น** หนู	เบาล้วน
๒๑๑	**ภ** สำเภา	หนักหน้า
๑๒๒	**ย** ยักษ์	เบาหน้า
๑๒๑	**ช** ช้าง	หนักกลาง
๒๑๒	**ร** เรือ	เบากลาง
๑๑๒	**ส** เสือ	หนักก้น
๒๒๑	**ต** เต่า	เบาก้น

เสียงมี ๓ ระดับ ๑ คณะ จึงมี ๓ คำ

อุทฺธตฺตา จ อนุทฺธตฺตา สริตา ติวิธา รวา
เอโก คโณ หิ ตพฺเภทา พนฺธิตพฺพา ตยกฺขรา.

(ฉนฺโทณิกฺยฏฺปฺปณี)

รวา เสียงขับทั้งหลาย **ตพฺเภทา** อันเป็นประเภทของเสียงนั้น (**กวีหิ** อันนักกวีทั้งหลาย) **พนฺธิตพฺพา** ควรประพันธ์ขึ้น **ติวิธา** มี ๓ ระดับเสียง (**อิติ** คือ)

๑. **อุทฺธตฺตา** เสียงสูง
๒. **อนุทฺธตฺตา** เสียงต่ำ
๓. **สริตา** เสียงกลาง

หิ เพราะเหตุนั้น **ตโย อกฺขรา** อักษรทั้งหลาย ๓ คำ **เอโก คโณ** (**โหติ**) เป็น ๑ คณะ.

จะ	ไป	ไหน
๑	๒	๒
๑ ครึ่ง	๒ ครึ่ง	๓

สังเกตสังขยา (คาถา ๑๐)

สังเกตสังขยา คือ สังเกตเห็นอะไรที่บ่งบอกจำนวนได้ ให้นำชื่อของสิ่งนั้นมาใช้แทนตัวเลขสังขยา เช่น **จนฺท** พระจันทร์ดวงเดียว แทนเลข ๑, **เนตฺต** ตาสองข้าง แทนเลข ๒ เป็นต้น

บาท คือ ๑ ใน ๔ ส่วนของคาถา ชื่อว่า บาท

ยติ คือ ตำแหน่งที่จะหยุดวรรคในการออกเสียง ที่นิยมมี ๓ ยติ

(๑) **คาถายติ** สวดจบ ๑ คาถา จึงหยุด

(๒) **คาถฑฺฒยติ** สวดได้ครึ่งคาถา จึงหยุด

(๓) **ปาทยติ** สวดแต่ละบาทคาถา ก็ให้หยุด

ปริจเฉทที่ ๒

อริยาคาถา ๖ กลุ่ม

ในอริยาคาถาทุกกลุ่ม ทุกคณะต้องมี ๔ มาตรา จึงลงได้ ๕ คณะ คือ ม ๒๒, น ๑๑๑๑, ภ ๒๑๑, ช ๑๒๑, ส ๑๑๒

๑. **อริยาสามัญ** (๑) คาถาครึ่งแรก คณะที่ ๖ เป็น น หรือ ช คณะ
(๒) คาถาครึ่งหลัง คณะที่ ๖ เป็น ลหุ ตัวเดียว
(๓) คณะคี่ เว้น ช คณะ จึงลงได้ ๔ คณะ คือ มนภส
(๔) คณะที่เหลือ ลงได้ทั้ง ๕ คณะ คือ มนภชส
(๕) พยางค์สุดท้ายเป็นครุ

๒. **ปัตถยาอริยา** บาทคี่ (๑+๓) ทั้ง ๒ ครึ่ง มี ๓ คณะเต็ม

๓. **วิปุลาอริยา** บาทคี่ (๑+๓) ทั้ง ๒ ครึ่ง มี ๓ คณะ ล้น ๑ พยางค์

๔. **จปลาอริยา** คณะที่ ๒ และ ๔ เป็น ช คณะ มีครุอยู่หัว-ท้าย

๕. **มุขจปลาอริยา** ครึ่งแรกเป็นจปลา ครึ่งหลังเป็นปัตถยา

๖. **ชฆนจปลาอริยา** ครึ่งแรกเป็นปัตถยา ครึ่งหลังเป็นจปลา

คีติคาถา ๔ กลุ่ม

(หลานของอริยา)

๑. **คีติคาถา** ทั้ง ๒ ครึ่ง เหมือนกับ**อริยาคาถาครึ่งบน**

๒. **อุปคีติคาถา** ทั้ง ๒ ครึ่ง เหมือนกับ**อริยาคาถาครึ่งล่าง**

๓. **อุคคีติคาถา** (๑) ครึ่งบน เหมือนกับ**อริยาคาถาครึ่งล่าง**
(๒) ครึ่งล่าง เหมือนกับ**อริยาคาถาครึ่งบน**

๔. **อริยาคีติคาถา** ทั้ง ๒ ครึ่ง เหมือนกับ**อริยาคาถาครึ่งบน** มีครุเพิ่มอีก ๑ ตัว

เวตาลียคาถา ๙ กลุ่ม

๑. **เวตาลียคาถา**	(๑) **ต้นบาทคี่ มี ๖ มาตรา** ต่อด้วย ร คณะ และ ลหุ ครุ (๒) **ต้นบาทคู่ มี ๘ มาตรา** ต่อด้วย ร คณะ และ ลหุ ครุ
๒. **โอปัจฉันทสกคาถา**	(๑) **ต้นบาทคี่และคู่** เหมือนเวตาลียคาถา (๒) ต่อด้วย ร คณะ และ ย คณะ
๓. **อาปาตาลิกาคาถา**	(๑) **ต้นบาทคี่และคู่** เหมือนเวตาลียคาถา (๒) ต่อด้วย ภ คณะ และ ครุ ครุ
๔. **ทักขิณันติกาคาถา**	(๑) **ต้นบาทคี่และคู่** เหมือนเวตาลียคาถา แต่ ๖ มาตราและ ๘ มาตรานั้น ให้ขึ้นต้นด้วย ช คณะ
๕. **อุทิจจวุตติคาถา**	(๑) **ต้นบาทคี่และคู่** เหมือนเวตาลียคาถา แต่ต้นบาทคี่ ใน ๖ มาตรานั้น ขึ้นต้นด้วย ช คณะ
๖. **ปัจจวุตติคาถา**	(๑) **ต้นบาทคู่** ใน ๘ มาตรานั้น ขึ้นต้นด้วย ครุ และ ช คณะ ที่เหลือเหมือนเวตาลียคาถา
๗. **ปวัตตกคาถา**	(๑) **ต้นบาทคี่** เหมือนอุทิจจวุตติ ใน ๖ มาตรา ขึ้นต้นด้วย ช คณะ (๒) **ต้นบาทคู่** เหมือนปัจจวุตติ ใน ๘ มาตรา ขึ้นต้นด้วย ครุ และ ช คณะ
๘. **อปรันติกาคาถา**	(๑) **ทั้ง ๔ บาท** เหมือนลักษณะบาทคู่ ของเวตาลียคาถา
๙. **จารุหาสินีคาถา**	(๑) **ทั้ง ๔ บาท** เหมือนลักษณะบาทคี่ ของเวตาลียคาถา

มัตตาสมกคาถา ๖ กลุ่ม

๑. **อจลธิติคาถา** (๑) มีบาทละ ๑๖ พยางค์ เป็นลหุล้วน (๘ x ๒)

ข้อ ๓๘ อจลธิติคาถา ๑๖ พยางค์															
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ทฺวิ	**ก**	**วิ**	**ห**	**ต**	**ว**	**สุ**	**ล**	**หุ**	**อ**	**จ**	**ล**	**ธิ**	**ติ**	**ริ**	**ห**

๒. **มัตตาสมกคาถา** (๑) มีบาทละ ๑๖ มาตรา

(๒) มาตราที่ ๙ เป็น ลหุ, ท้ายบาทเป็น ครุ

ข้อ ๓๙ มัตตาสมกคาถา ๑๖ มาตรา															
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
มตฺ		**ตา**		**ส**	**ม**	**กำ**		**น**	**ว**	**โม**		**ลฺคนฺ**		**เต**	

๓. **วิสิโลกคาถา** (๑) มีบาทละ ๑๖ มาตรา

(๒) หลังมาตราที่ ๔ เป็น ช คณะ หรือ น คณะ ที่มีลหุอยู่หลัง

ข้อ ๔๐ วิสิโลกคาถา ๑๖ มาตรา															
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
โช		**นฺลา**		**ถ**	**วาณฺ**		**ณ**	**วา**		**วิ**	**สิ**	**โล**		**โก**	

๔. **วานวาสิกาคาถา** (๑) มีบาทละ ๑๖ มาตรา
(๒) หลังมาตราที่ ๘ เป็น ช คณะ
หรือ น คณะ ที่มีลหุอยู่หลัง

ข้อ ๔๑ วานวาสิกาคาถา ๑๖ มาตรา															
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ต	**ทฺว**		**ย**	**โต**		**วา**		**น**	**วา**		**สิ**	**กา**		**ขฺยา**	

๕. **จิตฺราคาถา** (๑) มีบาทละ ๑๖ มาตรา
(๒) ในมาตราที่ ๕, ๘, ๙ เป็น ลหุ

ข้อ ๔๒ จิตฺราคาถา ๑๖ มาตรา															
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ปญฺ		**จฏฺ**		**ร**	**น**	**ว**	**สุ**	**ย**	**ทิ**	**โล**		**จิตฺ**		**รา**	

๖. **อุปจิตฺราคาถา** (๑) มีบาทละ ๑๖ มาตรา
(๒) หลังจาก ๘ มาตรา เป็น ครุ ลหุ และ ย คณะ

ข้อ ๔๓ อุปจิตฺราคาถา ๑๖ มาตรา															
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
คลฺ		**ยาฏฺ**		**ร**	**หิ**	**เจ**		**สา**		**วฺ**	**ป**	**จิตฺ**		**รา**	

๗. **ปาทากุลกคาถา**

(๑) บาทที่ ๑ ตรวจตาม จิตฺราคาถา
ในมาตราที่ ๕, ๘, ๙ เป็น ลหุ

(๒) บาทที่ ๒ ตรวจตาม วิสิโลกคาถา
หลังมาตราที่ ๔ เป็น ช คณะ หรือ น คณะ กับลหุ

(๓) บาทที่ ๓ ตรวจตาม วานวาสิกคาถา
หลังมาตราที่ ๘ เป็น ช คณะ หรือ น คณะ กับลหุ

(๔) บาทที่ ๔ ตรวจตาม วิสิโลกคาถา

ข้อ ๔๔ บาทที่ ๑ มาจาก จิตฺราคาถา มาตราที่ ๕, ๘, ๙ เป็นลหุ															
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ย	**ม**	**ตี**		**ต**	**ลกฺ**		**ข**	**ณ**	**วิ**	**เส**		**ส**	**ยุ**	**ตำ**	

บาทที่ ๒ มาจาก วิสิโลกคาถา หลังมาตราที่ ๔ เป็น ช คณะ หรือ น คณะ และลหุ															
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
มตฺ		**ตา**		**ส**	**มา**		**ทิ**	**ปา**		**ทา**		**ภิ**	**หิ**	**ตำ**	

บาทที่ ๓ มาจาก วานวาสิกคาถา หลังมาตราที่ ๘ เป็น ช คณะ หรือ น คณะ และลหุ															
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
อ	**นิ**	**ย**	**ต**	**วุตฺ**		**ต**	**ป**	**ริ**	**มา**		**ณ**	**ส**	**หิ**	**ตำ**	

บาทที่ ๔ มาจาก วิสิโลกคาถา หลังมาตราที่ ๔ เป็น ช คณะ หรือ น คณะ และลหุ															
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ป	**ถิ**	**ตำ**		**ช**	**เน**		**สุ**	**ปา**		**ทา**		**กุ**	**ล**	**กำ**	

วิธีนับจำนวนครุและลหุ

วินา วณฺเณหิ มตฺตา คา วินา วณฺณา ครูหิ ตุ
วินา ลหูหิ ครโว ทเล ปฏฺยาทิโน มตา.

ในครึ่งแรกและครึ่งหลังของปัฐยาอริยาคาถาเป็นต้น พึงทราบว่า

มาตรา - พยางค์ = ครุ
มาตรา - ครุ = พยางค์
พยางค์ - ครุ = ลหุ

ตัวอย่าง

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๒๗ มาตรา																										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
น	**โม**		**ตสฺ**		**ส**	**ภ**	**ค**	**ว**	**โต**		**อ**	**ร**	**ห**	**โต**		**สมฺ**		**มา**		**สมฺ**		**พุทฺ**		**ธสฺ**		**ส**
1	2		3		4	5	6	7	8		9	10	11	12		13		14		15		16		17		18
๑๘ พยางค์ (คำ)																										

มาตรา - พยางค์ = ครุ : **๒๗ - ๑๘ = ๙**
มาตรา - ครุ = พยางค์ : **๒๗ - ๙ = ๑๘**
พยางค์ - ครุ = ลหุ : **๑๘ - ๙ = ๙**

อริยาสามัญ (ข้อ ๑๙)

๓๐ มาตรา																														
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
อ	**ริ**	**ยา**		**สา**		**มญ์**		**ฌ์**		**เจ**			**ปุพฺ**		**โพ**		**ทิ**	**ต**	**ลกฺ**		**ข**	**ณ์**		**ภ**	**เว**		**ยสฺ**		**สา**	
1	2	3		4		5		6		7			8		9		10	11	12		13	14		15	16		17		18	
๑๘ พยางค์																														

มาตรา - พยางค์ = ครุ : **๓๐ - ๑๘ = ๑๒**

มาตรา - ครุ = พยางค์ : **๓๐ - ๑๒ = ๑๘**

พยางค์ - ครุ = ลหุ : **๑๘ - ๑๒ = ๖**

ปริจเฉทที่ ๓

สมวุตตินิทเทส
แสดงคาถาที่บาททั้ง ๔ มีลักษณะเหมือนกัน

ในปริจเฉทที่ ๓, ๔, ๕ พระสังฆรักขิตมหาสามิเถระ จะกล่าวคาถาประเภทวรรณพฤติ (วัณณวุตติ) ต่อจากปริจเฉทที่ ๒ ที่แสดงคาถาประเภทมาตราพฤติ (มัตตาวุตติ)

เฉพาะปริจเฉทที่ ๓ จะแสดงคาถาที่มีครุลหุเสมอกันทั้ง ๔ บาท จึงแสดงเป็นตัวอย่างเพียง ๑ บาทเท่านั้น ย่อเพื่อกระชับรัดกุม เพราะบาทที่เหลือก็มีลักษณะเหมือนกัน

เนื้อหาที่แสดงในปริจเฉทที่ ๓ นี้ มีฉันท์ ๑๗ ประเภท ตั้งแต่ฉันท์มีบาทละ ๖ พยางค์ ถึงฉันท์ที่มีบาทละ ๒๒ พยางค์ แสดงไว้ ๖๑ คาถา

ชื่อคาถา มี ๓ ลิงค์

๑. ชื่อใน**ปุงลิงค์** ใช้คำว่า **สิโลโก**
๒. ชื่อใน**อิตถีลิงค์** ใช้คำว่า **คาถา**, **วุตฺติ**
๓. ชื่อใน**นปุงสกลิงค์** ใช้คำว่า **ปชฺชํ**, **วุตฺตํ**

๑. คายัตตีฉันท์ ๖ พยางค์

๑. ตนุมัชฌาคาถา

๔๖. **ตฺยา เจ ตนุมชฺฌา.**

คาถาที่มี ต และ ย คณะ ชื่อว่า ตนุมัชฌา

1	2	3	4	5	6	๖ พยางค์ คายัตตีฉันท์
ตฺยา	**เจ**	**ต**	**นุ**	**มชฺ**	**ณา**	
2	2	1	1	2	2	
ต			ย			ต-ย : ตนุมัชฌาคาถา

๒. อุณหิกาฉันท์ ๗ พยางค์

๑. กุมารลลิตาคาถา

๔๗. **กุมารลลิตา ชฺสฺคา.**

คาถาที่มี ช ส คณะ ชื่อว่า กุมารลลิตา

1	2	3	4	5	6	7	๗ พยางค์ อุณหิกาฉันท์
กุ	**มา**	**ร**	**ล**	**ลิ**	**ตา**	**ชฺสฺคา**	
1	2	1	1	1	2	3.5	
ช			ส			ครุ	ชสค : กุมารลลิตาคาถา

๓. อนุฏฐุภาฉันท์ ๘ พยางค์

๑. จิตรปทาคาถา

๔๘. **จิตฺรปทา ยทิ ภา คา.**

คาถาที่มี ภ ภ คณะ ครุ ครุ ชื่อว่า จิตรปทา

1	2	3	4	5	6	7	8	๘ พยางค์ อนุฏฐุภาฉันท์
จิตฺ	**ร**	**ป**	**ทา**	**ย**	**ทิ**	**ภา**	**คา**	
2	1	1	2	1	1	ครุ	ครุ	
ภ			ภ			ครุ	ครุ	ภภคค : จิตฺรปทาคาถา

๒. วิชชุมมาลาคาถา

๔๙. **โม โม โค โค วิชฺชุมฺมาลา.**

คาถาที่มี ม ม คณะ ครุ ครุ ชื่อว่า วิชชุมมาลา

1	2	3	4	5	6	7	8	๘ พยางค์ อนุฏฐุภาฉันท์
โม	**โม**	**โค**	**โค**	**วิชฺ**	**ชุมฺ**	**มา**	**ลา**	
2	2	2	2	2	2	ครุ	ครุ	
ม			ม			ครุ	ครุ	มมคค : วิชชุมมาลาคาถา

๓. มาณวกคาถา

๕๐. ภา ตลคา มาณวกํ.

คาถาที่มี ภ ต คณะ ลหุ ครุ ชื่อว่า มาณวกคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	๘ พยางค์ อนุฏฐุภาฉันท์
ภา	**ต**	**ล**	**คา**	**มา**	**ณ**	**ว**	**กํ**	
2	1	1	2	2	1	ลหุ	ครุ	
ภ			ต			ลหุ	ครุ	ภตลค : มาณวกคาถา

๔. สมาณิกาคาถา

๕๑. คฺลา สมานิกา รชา จ.

คาถาที่มี ร ช คณะ ครุ ลหุ ชื่อว่า สมานิกาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	๘ พยางค์ อนุฏฐุภาฉันท์
คฺลา	**ส**	**มา**	**นิ**	**กา**	**ร**	**ชา**	**จ**	
2	1	2	1	2	1	ครุ	ลหุ	
ร			ช			ครุ	ลหุ	รชคล : สมานิกาคาถา

๕. ปมาณิกาคาถา

๕๒. ปมาณิกา ชรา ลคา.

คาถาที่มี ช ร คณะ ลหุ ครุ ชื่อว่า ปมาณิกาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	๘ พยางค์ อนุฏฐุภาฉันท์
ป	**มา**	**ณิ**	**กา**	**ช**	**รา**	**ล**	**คา**	
1	2	1	2	1	2	ลหุ	ครุ	
ช			ร			ลหุ	ครุ	ชรลค : ปมาณิกาคาถา

๔. พฺรหตีฉันท์ ๙ พยางค์

๑. หลมุขีคาถา

๕๓. **รา นสา ยทิ หลมุขี.**

คาถาที่มี ร น ส คณะ ชื่อว่า หลมุขี

1	2	3	4	5	6	7	8	9	๙ พยางค์ พฺรหตีฉันท์
รา	**น**	**สา**	**ย**	**ทิ**	**ห**	**ล**	**มุ**	**ขี**	
2	1	2	1	1	1	1	1	2	
ร			น			ส			รนส : หลมุขีคาถา

๒. ภุชคสุสุสฏาคาถา

๕๓. **ภุชคสุสุสฏา นา โม.**

คาถาที่มี น น ม คณะ ชื่อว่า ภุชคสุสุสฏา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	๙ พยางค์ พฺรหตีฉันท์
ภุ	**ช**	**ค**	**สุ**	**สุ**	**ส**	**ฏา**	**นา**	**โม**	
1	1	1	1	1	1	2	2	2	
น			น			ม			นนม : ภุชคสุสุสฏาคาถา

๕. ปันติฉันท์ ๑๐ พยางค์

๑. สุทธวิราชิตคาถา

๕๕. **มฺสา ชฺคา สุทฺธวิราชิตํ มตํ.**

คาถาที่มี ม ส ช คณะ และครุ ชื่อว่า สุทธวิราชิตคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	๑๐ พยางค์ ปันติฉันท์
มฺสา	**ชฺคา**	**สุทฺ**	**ธ**	**วิ**	**รา**	**ชิ**	**ตํ**	**ม**	**ตํ**	
2	2	2	1	1	2	1	2	1	ค	
ม			ส			ช			ครุ	มสชค : สุทธวิราชิตคาถา

๒. ปณวคาถา

๕๖. **มฺนา โย โค ยทิ ปณโว ขฺยาโต.**

คาถาที่มี ม น ย คณะ และครุ ชื่อว่า ปณวคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	๑๐ พยางค์ ปันติฉันท์
มฺนา	**โย**	**โค**	**ย**	**ทิ**	**ป**	**ณ**	**โว**	**ขฺยา**	**โต**	
2	2	2	1	1	1	1	2	2	ค	
ม			น			ย			ครุ	มนยค : ปณวคาถา

๓. รุมมวตีคาถา

๕๗. **ภฺมา สคยุตฺตา รุมฺมวตี สา.**

คาถาที่มี ภ ม ส คณะ และครุ ชื่อว่า รุมมวตีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	๑๐ พยางค์ ปันติฉันท์
ภฺมา	**ส**	**ค**	**ยุตฺ**	**ตา**	**รุมฺ**	**ม**	**ว**	**ตี**	**สา**	
2	1	1	2	2	2	1	1	2	ค	
ภ			ม			ส			ครุ	ภมสค : รุมมวตีคาถา

๔. มัตตาคาถา

๕๘. **เฌยฺยา มตฺตา มภสคยุตฺตา.**

คาถาที่มี ม ภ ส คณะ และครุ ชื่อว่า มัตตาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	๑๐ พยางค์ ปันติฉันท์
เฌยฺ	**ยา**	**มตฺ**	**ตา**	**ม**	**ภ**	**ส**	**ค**	**ยุตฺ**	**ตา**	
2	2	2	2	1	1	1	1	2	ค	
ม			ภ			ส			ครุ	มภสค : มัตตาคาถา

๕. จัมปกมาลาคาถา

๕๙. **จมฺปกมาลา เจ ภมสา โค.**

คาถาที่มี ภ ม ส คณะ และครุ ชื่อว่า จัมปกมาลาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	๑๐ พยางค์ ปันติฉันท์
จมฺ	**ป**	**ก**	**มา**	**ลา**	**เจ**	**ภ**	**ม**	**สา**	**โค**	
2	1	1	2	2	2	1	1	2	ค	
ภ			ม			ส			ครุ	ภมสค : จัมปกมาลาคาถา

๖. มโนรมาคาถา

๖๐. **นรชเคหิ สา มโนรมา.**

คาถาที่มี น ร ช คณะ และครุ ชื่อว่า มโนรมาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	๑๐ พยางค์ ปันติฉันท์
น	**ร**	**ช**	**เค**	**หิ**	**สา**	**ม**	**โน**	**ร**	**มา**	
1	1	1	2	1	2	1	2	1	ค	
น			ร			ช			ครุ	นรชค : มโนรมาคาถา

๗. อุพภาสกคาถา

๖๑. **อุพฺภาสกํ ตํ เจ โต มรา ลฺจ.**

คาถาที่มี ต ม ร คณะ และลหุ ชื่อว่า อุพภาสกคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	๑๐ พยางค์ ปันติฉันท์
อุพฺ	**ภา**	**ส**	**กํ**	**ตํ**	**เจ**	**โต**	**ม**	**รา**	**ลฺจ**	
2	2	1	2	2	2	2	1	2	ล	
ต			ม			ร			ลหุ	ตมรล : อุพภาสกคาถา

๘. อุปัฏฐิตาคาถา

๖๒. **โต ชา ครุนายมุปฏฺจิตา.**

คาถาที่มี ต ช ช คณะ และครุ ชื่อว่า อุปัฏฐิตาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	๑๐ พยางค์ ปันติฉันท์
โต	**ชา**	**ค**	**รุ**	**นา**	**ย**	**มุ**	**ปฏฺ**	**จิ**	**ตา**	
2	2	1	1	2	1	1	2	1	ค	
ต			ช			ช			ครุ	ตชชค : อุปัฏฐิตาคาถา

ติฏฐุภาฉันท์ ๑๑ พยางค์

๑. อินทรวิเชียรคาถา

๖๓. **อินฺทาทิกา ตา วชิรา ชคา โค.**

คาถาที่มี ต ต ช คณะ และครุ ครุ ชื่อว่า อินทวชิราคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	๑๑ พยางค์ ติฏฐุภาฉันท์
อินฺ	**ทา**	**ทิ**	**กา**	**ตา**	**ว**	**ชิ**	**รา**	**ช**	**คา**	**โค**	
2	2	1	2	2	1	1	2	1	ค	ค	
ต			ต			ช			ครุ	ครุ	ตตชคค : อินทวชิราคาถา

๒. อุเปนทรวิเชียรคาถา

๖๔. **อุปาทิกา สาว ชตา ชคา โค.**

คาถาที่มี ช ต ช คณะ และครุ ครุ ชื่อว่า อุเปนทวชิราคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	๑๑ พยางค์ ติฏฐุภาฉันท์
อุ	**ปา**	**ทิ**	**กา**	**สา**	**ว**	**ช**	**ตา**	**ช**	**คา**	**โค**	
1	2	1	2	2	1	1	2	1	ค	ค	
ช			ต			ช			ครุ	ครุ	ชตชคค : อุเปนทวชิราคาถา

๓. อุปชาติคาถา

๖๕. **อนนฺตโรทีริตลกฺขณา เจ**
ปาทา วิมิสฺสา อุปชาติโย ตา
เอวํ กิรญฺญาสุปิ มิสฺสิตาสุ
วทนฺติ ชาติสฺวิทเมว นามํ.

หากบาททั้งหลาย มีลักษณะตาม ๒ คาถาที่ผ่านมา ชื่อว่า อุปชาติคาถา เพราะมีอินทวชิราปนกับอุเปนทวชิรา นักกวีมักเรียกว่า อุปชาติคาถา

๔. สุมุขีคาถา

๖๖. **นชชลคา คทิตา สุมุขี.**

คาถาที่มี น ช ช คณะ และลหุ ครุ ชื่อว่า สุมุขีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	๑๑ พยางค์ ติฏฐุภาฉันท์
น	**ช**	**ช**	**ล**	**คา**	**ค**	**ทิ**	**ตา**	**สุ**	**มุ**	**ขี**	
1	1	1	1	2	1	1	2	1	ล	ค	
น			ช			ช			ลหุ	ครุ	นชชลค : สุมุขีคาถา

๕. โทธกคาถา

๖๗. **โทธกมิจฺฉติ เจ ภภภา คา.**

คาถาที่มี ภ ภ ภ คณะ และครุ ครุ ชื่อว่า โทธกคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	๑๑ พยางค์ ติฏฐุภาฉันท์
โท	**ธ**	**ก**	**มิจฺ**	**ฉ**	**ติ**	**เจ**	**ภ**	**ภ**	**ภา**	**คา**	
2	1	1	2	1	1	2	1	1	ค	ค	
ภ			ภ			ภ			ครุ	ครุ	ภภภคค : โทธกคาถา

๖. สาลินีคาถา

๖๘. **เวทสฺเสหิ, มฺตา ตฺคคา, สาลินี สา.**

คาถาที่มี ม ต ต คณะ และครุ ครุ มียติหลังพยางค์ที่ ๔ และ ๗ ชื่อว่า สาลินีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	๑๑ พยางค์ ติฏฐุภาฉันท์
เว	**ทสฺ**	**เส**	**หิ**	**มฺตา**	**ตฺค**	**คา**	**สา**	**ลิ**	**นี**	**สา**	
2	2	2	2	2	1	2	2	1	ค	ค	
ม			ต			ต			ครุ	ครุ	มตตคค : สาลินีคาถา

๗. วาโตมมีคาถา

๖๙. **วาโตมฺมี สา, ยติ สา, มฺภา ตคา โค.**

คาถาที่มี ม ภ ต คณะ และครุ ครุ มียติหลังพยางค์ที่ ๔ และ ๗ ชื่อว่า วาโตมมีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	๑๑ พยางค์ ติฏฐุภาฉันท์
วา	**โตมฺ**	**มี**	**สา**	**ย**	**ติ**	**สา**	**มฺภา**	**ต**	**คา**	**โค**	
2	2	2	2	1	1	2	2	1	ค	ค	
ม			ภ			ต			ครุ	ครุ	มภตคค : วาโตมมีคาถา

๘. สิรีคาถา

๗๐. **ภา ตนคา โค,สุ,รส สิรี สา.**

คาถาที่มี ภ ต น คณะ และครุ ครุ มียติหลังพยางค์ที่ ๕ และ ๖ ชื่อว่า สิรีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	๑๑ พยางค์ ติฏฐุภาฉันท์
ภา	**ต**	**น**	**คา**	**โค**	**สุ**	**ร**	**ส**	**สิ**	**รี**	**สา**	
2	1	1	2	2	1	1	1	1	ค	ค	
ภ			ต			น			ครุ	ครุ	ภตนคค : สิรีคาถา

๙. รโถทธฏาคาถา

๗๑. **โร นรา อิห รโถทฺธฏา ลคา.**

คาถาที่มี ร น ร คณะ และลหุ ครุ ชื่อว่า รโถทธฏาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	๑๑ พยางค์ ติฏฐุภาฉันท์
โร	**น**	**รา**	**อิ**	**ห**	**ร**	**โถทฺ**	**ธ**	**ฏา**	**ล**	**คา**	
2	1	2	1	1	1	2	1	2	ล	ค	
ร			น			ร			ลหุ	ครุ	รนรลค : รโถทธฏาคาถา

๑๐. สฺวาคตาคาถา

๗๒. **สฺวาคเตติ รนภา ครุกา เทฺว.**

คาถาที่มี ร น ภ คณะ และครุ ครุ ชื่อว่า สฺวาคตาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	๑๑ พยางค์ ติฏฐุภาฉันท์
สฺวา	**ค**	**เต**	**ติ**	**ร**	**น**	**ภา**	**ค**	**รุ**	**กา**	**เทฺว**	
2	1	2	1	1	1	2	1	1	ค	ค	
ร			น			ภ			ครุ	ครุ	รนภคค : สฺวาคตาคาถา

๑๑. ภัททิกาคาถา

๗๓. **นนรลหุครูหิ ภทฺทิกา.**

คาถาที่มี น น ร คณะ และลหุ ครุ ชื่อว่า ภัททิกาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	๑๑ พยางค์ ติฏฐุภาฉันท์
น	**น**	**ร**	**ล**	**หุ**	**ค**	**รู**	**หิ**	**ภทฺ**	**ทิ**	**กา**	
1	1	1	1	1	1	2	1	2	ล	ค	
น			น			ร			ลหุ	ครุ	นนรลค : ภัททิกาคาถา

ชคตีฉันท์ ๑๒ พยางค์

๑. วังสัฏฐคาถา

๗๔. **วทนฺติ วํสฏฺฐมิทำ ชตา ชรา.**

คาถาที่มี ช ต ช ร คณะ ชื่อว่า วังสัฏฐคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
ว	**ทนฺ**	**ติ**	**วำ**	**สฏฺ**	**ฐ**	**มิ**	**ทำ**	**ช**	**ตา**	**ช**	**รา**	
1	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	
ช			ต			ช			ร			ชตชร : วังสัฏฐคาถา

๒. อินทรวงศ์คาถา

๗๕. **สา อินฺทวำสา ขลุ ยตฺถ ตา ชรา.**

คาถาที่มี ต ต ช ร คณะ ชื่อว่า อินทวังสาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
สา	**อินฺ**	**ท**	**วำ**	**สา**	**ข**	**ลุ**	**ยตฺ**	**ถ**	**ตา**	**ช**	**รา**	
2	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	
ต			ต			ช			ร			ตตชร : อินทวังสาคาถา

๓. โตฏกคาถา

๗๖. **อิธ โตฏกมมฺพุธิเสหิ มิตำ.**

คาถาที่มี ส ๔ คณะ ชื่อว่า โตฏกคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
อิ	**ธ**	**โต**	**ฏ**	**ก**	**มมฺ**	**พุ**	**ธิ**	**เส**	**หิ**	**มิ**	**ตำ**	
1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	
ส			ส			ส			ส			สสสส : โตฏกคาถา

๔. ทุตวิลัมพิตคาถา

๗๗. **ทุตวิลมฺพิตมาห นภา ภรา.**

คาถาที่มี น ภ ภ ร คณะ เรียกว่า ทุตวิลัมพิตคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
ทุ	**ต**	**วิ**	**ลมฺ**	**พิ**	**ต**	**มา**	**ห**	**น**	**ภา**	**ภ**	**รา**	
1	1	2	2	1	1	2	1	1	2	1	2	
น			ภ			ภ			ร			นภภร : ทุตวิลัมพิตคาถา

๕. ปุฏคาถา

๗๘. **วสุยุค,วิรตี นา, มฺยา ปุโฏยํ.**

คาถาที่มี น น ม ย คณะ ชื่อว่า ปุฏคาถา

มียติหลังพยางค์ที่ ๔ และ ๘

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
ว	**สุ**	**ยุ**	**ค**	**วิ**	**ร**	**ตี**	**นา**	**มฺยา**	**ปุ**	**โฏ**	**ยํ**	
1	1	1	1	1	1	2	2	2	1	2	2	
น			น			ม			ย			นนมย : ปุฏคาถา

๖. กุสุมวิจิตตาคาถา

๗๙. **นยสหิตา นฺยา กุสุมวิจิตฺตา.**

คาถาที่มี น ย น ย คณะ ชื่อว่า กุสุมวิจิตตาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
น	**ย**	**ส**	**หิ**	**ตา**	**นฺยา**	**กุ**	**สุ**	**ม**	**วิ**	**จิตฺ**	**ตา**	
1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	2	2	
น			ย			น			ย			นยนย : กุสุมวิจิตตาคาถา

๗. ภุชังคัปปยาตคาถา

๘๐. **ภุชงฺคปฺปยาตํ ภเว เวทเยหิ.**

คาถาที่มี ย ๔ คณะ ชื่อว่า ภุชังคัปปยาตคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
ภุ	**ชงฺ**	**คปฺ**	**ป**	**ยา**	**ตํ**	**ภ**	**เว**	**เว**	**ท**	**เย**	**หิ**	
1	2	2	1	2	2	1	2	2	1	2	2	
ย			ย			ย			ย			ยยยย : ภุชังคัปปยาตคาถา

๘. ปิยังวทาคาถา

๘๑. **นภชเรหิ ภวติปฺปิยัวทา.**

คาถาที่มี น ภ ช ร คณะ ชื่อว่า ปิยังวทาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
น	**ภ**	**ช**	**เร**	**หิ**	**ภ**	**ว**	**ติปฺ**	**ปิ**	**ยํ**	**ว**	**ทา**	
1	1	1	2	1	1	1	2	1	2	1	2	
น			ภ			ช			ร			นภชร : ปิยังวทาคาถา

๙. ลลิตาคาถา

๘๒. **วุตฺตา สุธีหิ ลลิตา ตภา ชรา.**

คาถาที่มี ต ภ ช ร คณะ ชื่อว่า ลลิตาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
วุตฺ	**ตา**	**สุ**	**ที**	**หิ**	**ล**	**ลิ**	**ตา**	**ต**	**ภา**	**ช**	**รา**	
2	2	1	2	1	1	1	2	1	2	1	2	
ต			ภ			ช			ร			ตภชร : ลลิตาคาถา

๑๐. ปมิตักขราคาถา

๘๓. **ปมิตกฺขรา สชสเสหุทิตา.**

คาถาที่มี ส ช ส ส คณะ ชื่อว่า ปมิตักขราคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
ป	**มิ**	**ตกฺ**	**ข**	**รา**	**ส**	**ช**	**ส**	**เส**	**หุ**	**ทิ**	**ตา**	
1	1	2	1	2	1	1	1	2	1	1	2	
ส			ช			ส			ส			สชสส : ปมิตักขราคาถา

๑๑. อุชชลาคาถา

๘๔. **นนภรสหิตาภิหิตุชฺชลา.**

คาถาที่มี น น ภ ร คณะ ชื่อว่า อุชชลาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
น	**น**	**ภ**	**ร**	**ส**	**หิ**	**ตา**	**ภิ**	**หิ**	**ตุชฺ**	**ช**	**ลา**	
1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1	2	
น			น			ภ			ร			นนภร : อุชชลาคาถา

๑๒. เวสสเทวีคาถา

๘๕. **ปญฺจสฺสจฺฉินฺนา, เวสฺส,เทวี มมา ยา.**

คาถาที่มี ม ม ย ย คณะ และมียติหลังพยางค์ที่ ๕ และ ๗ ชื่อว่า เวสสเทวีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
ปญฺ	**จสฺ**	**สจฺ**	**ฉินฺ**	**นา**	**เวสฺ**	**ส**	**เท**	**วี**	**ม**	**มา**	**ยา**	
2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	2	2	
ม			ม			ย			ย			มมยย : เวสสเทวีคาถา

๑๓. ตามรสคาถา

๘๖. **ภวติหิ ตามรสํ นชชา โย.**

คาถาที่มี น ช ช ย คณะ ชื่อว่า ตามรสคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
ภ	**ว**	**ติ**	**ห**	**ตา**	**ม**	**ร**	**สํ**	**น**	**ช**	**ชา**	**โย**	
1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	2	2	
น			ช			ช			ย			นชชย : ตามรสคาถา

๑๔. กมลาคาถา

๘๗. **กมลาติ เฉยฺยา สยเสหิ โย เจ.**

คาถาที่มี ส ย ส ย คณะ ชื่อว่า กมลาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	๑๒ พยางค์ ชคตีฉันท์
ก	**ม**	**ลา**	**ติ**	**เฉยฺ**	**ยา**	**ส**	**ย**	**เส**	**หิ**	**โย**	**เจ**	
1	1	2	1	2	2	1	1	2	1	2	2	
ส			ย			ส			ย			สยสย : กมลาคาถา

อติชคตีฉันท์ ๑๓ พยางค์

๑. ปหัสสิณีคาถา

๘๘. **มฺนา ชฺรา โค, ติทสยติปฺปหสฺ,สิณี สา.**

คาถาที่มี ม น ช ร คณะ และ ครุ มียติหลังพยางค์ที่ ๓ และ ๑๐ ชื่อว่า ปหัสสิณีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	๑๓ พยางค์ อติชคตีฉันท์
มฺนา	**ชฺรา**	**โค**	**ติ**	**ท**	**ส**	**ย**	**ติปฺ**	**ป**	**หสฺ**	**สิ**	**ณี**	**สา**	
2	2	2	1	1	1	1	2	1	2	1	2	ค	
ม			น			ช			ร			ครุ	มนชรค : ปหัสสิณีคาถา

๒. รุจิราคาถา

๘๙. **จตุคฺคเห,หิห รุจิรา, ชภา สฺชคา.**

คาถาที่มี ช ภ ส ช คณะ และ ครุ มียติหลังพยางค์ที่ ๔ และ ๙ ชื่อว่า รุจิราคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	๑๓ พยางค์ อติชคตีฉันท์
จ	**ตุคฺ**	**ค**	**เห**	**หิ**	**ห**	**รุ**	**จิ**	**รา**	**ช**	**ภา**	**สฺช**	**คา**	
1	2	1	2	1	1	1	1	2	1	2	1	ค	
ช			ภ			ส			ช			ครุ	ชภสชค : รุจิราคาถา

สักกรีฉันท์ ๑๔ พยางค์

๒. ปหรณกลิกาคาถา

๙๑. นนภนลคิติปฺ,ปหรณกลิกา,.

คาถาที่มี น น ภ น คณะ และ ลหุ ครุ มียติหลังพยางค์ที่ ๗ และ ๑๔ ชื่อว่า ปหรณกลิกาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	๑๔ พยางค์ สักกรีฉันท์
น	**น**	**ภ**	**น**	**ล**	**คิ**	**ติปฺ**	**ป**	**ห**	**ร**	**ณ**	**ก**	**ลิ**	**กา**	
1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	ล	ค	
น			น			ภ			น			ลหุ	ครุ	นนภนลค : อปราชิตาคาถา

๓. วสันตดิลกคาถา

๙๒. วุตฺตา วสนฺตติลกา ตภชา ชคา โค.

คาถาที่มี ต ภ ช ช คณะ และ ครุ ครุ ชื่อว่า วสันตดิลกคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	๑๔ พยางค์ สักกรีฉันท์
วุตฺ	**ตา**	**ว**	**สนฺ**	**ต**	**ติ**	**ล**	**กา**	**ต**	**ภ**	**ชา**	**ช**	**คา**	**โค**	
2	2	1	2	1	1	1	2	1	1	2	1	ค	ค	
ต			ภ			ช			ช			ครุ	ครุ	ตภชชคค : วสันตดิลกคาถา

อติสักกรีฉันท์ ๑๕ พยางค์

๑. สสิกลาคาถา

๙๓. ทฺวิหนหยลหุรถคิติ สสิกลา.

คาถาที่มี ลหุ ๑๔ ตัว และ ครุ ชื่อว่า สสิกลาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	๑๕ พยางค์ อติสักกรีฉันท์
ทฺวิ	**ห**	**ต**	**ห**	**ย**	**ล**	**หุ**	**ร**	**ถ**	**คิ**	**ติ**	**ส**	**สิ**	**ก**	**ลา**	
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
น			น			น			น			ส			นนนนส : สสิกลาคาถา

๒. มณิคุณนิกรคาถา

๙๔. วสุหยยติริ,ห, มณิคุณนิกโร.

สสิกลาคาถาที่มี**ยติพยางค์ที่ ๗ และ ๘** ชื่อว่า มณิคุณนิกรคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	๑๕ พยางค์ อติสักกรีฉันท์
ว	**สุ**	**ห**	**ย**	**ย**	**ติ**	**ริ**	**ห**	**ม**	**ณิ**	**คุ**	**ณ**	**นิ**	**ก**	**โร**	
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
น			น			น			น			ส			นนนนส : มณิคุณนิกรคาถา

๓. มาลินีคาถา

๙๕. นนมยยยุตา,ยํ, มาลินี โภคิสีหิ.

คาถาที่มี น น ม ย ย คณะ มียติที่ ๗ และ ๘ พยางค์ ชื่อว่า มาลินีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	๑๕ พยางค์ อติสักกรีฉันท์
น	**น**	**ม**	**ย**	**ย**	**ยุ**	**ตา**	**ยํ**	**มา**	**ลิ**	**นี**	**โภ**	**คิ**	**สี**	**หิ**	
1	1	1	1	1	1	2	2	2	1	2	2	1	2	2	
น			น			ม			ย			ย			นนมยย : มาลินีคาถา

๔. ปภัททกคาถา

๙๖. ภวติ นชา ภชา รสหิตา ปภทฺทกํ.

คาถาที่มี น ช ภ ช ร คณะ ชื่อว่า ปภัททกคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	๑๕ พยางค์ อติสักกรีฉันท์
ภ	**ว**	**ติ**	**น**	**ชา**	**ภ**	**ชา**	**ร**	**ส**	**หิ**	**ตา**	**ป**	**ภทฺ**	**ท**	**กํ**	
1	1	1	1	2	1	2	1	1	1	2	1	2	1	2	
น			ช			ภ			ช			ร			นชภชร : มาลินีคาถา

อัฏฐิฉันท์ ๑๖ พยางค์

๑. วาณินีคาถา

๙๗. **นชภชรา สทา ภวติ วาณินี คยุตฺตา.**

คาถาที่มี น ช ภ ช ร คณะ และ ครุ ชื่อว่า วาณินีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	๑๖ พยางค์ อัฏฐิฉันท์
น	**ช**	**ภ**	**ช**	**รา**	**ส**	**ทา**	**ภ**	**ว**	**ติ**	**วา**	**ณิ**	**นี**	**ค**	**ยุตฺ**	**ตา**	
1	1	1	1	2	1	2	1	1	1	2	1	2	1	2	ค	
น			ช			ภ			ช			ร			ครุ	นชภชรค : วาณินีคาถา

อิจจัฏฐิฉันท์ ๑๗ พยางค์

๑. สิขริณีคาถา

๙๘. **ยมา โน โส ภลฺคา, รสหรวิ,รามา สิขริณี.**

คาถาที่มี ย ม น ส ภ คณะ และ ลหุ ครุ มียติ ๖ และ ๑๑ พยางค์ ชื่อว่า สิขริณีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	๑๗ พยางค์ อัจจัฏฐิฉันท์
ย	**มา**	**โน**	**โส**	**ภลฺ**	**คา**	**ร**	**ส**	**ห**	**ร**	**วิ**	**รา**	**มา**	**สิ**	**ข**	**ริ**	**ณี**	
1	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	2	2	1	1	ล	ค	
ย			ม			น			ส			ภ			ลหุ	ครุ	ยมนสภลค : สิขริณีคาถา

๒. หริณีคาถา

๙๙. **รสยุคิ,สิโต, โน, โส มฺรา สฺลา คฺยทา หริณี ตทา.**

คาถาที่มี น ส ม ร ส คณะ และ ลหุ ครุ มียติ ๔, ๖, ๗ พยางค์ ชื่อว่า หริณีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	๑๗ พยางค์ อัจจัฏฐิฉันท์
ร	**ส**	**ยุ**	**คิ**	**สิ**	**โต**	**โน**	**โส**	**มฺรา**	**สฺลา**	**คฺย**	**ทา**	**ห**	**ริ**	**ณี**	**ต**	**ทา**	
1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	1	2	1	1	2	ล	ค	
น			ส			ม			ร			ส			ลหุ	ครุ	นสมรสลค : หริณีคาถา

๓. มันทักกันตาคาถา

๑๐๐. มนฺทกฺกนฺตา มภนตตคา โค ยุคุตฺวสฺสเกหิ.

คาถาที่มี ม ภ น ต ต คณะ และ ครุ ครุ มียติ ๔, ๖, ๗ พยางค์
ชื่อว่า มันทักกันตาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	๑๗ พยางค์ อัจจัฏฐิฉันท์
มนฺ	**ทกฺ**	**กนฺ**	**ตา**	**ม**	**ภ**	**น**	**ต**	**ต**	**คา**	**โค**	**ยุ**	**คุตฺ**	**วสฺ**	**ส**	**เก**	**หิ**	
2	2	2	2	1	1	1	1	1	2	2	1	2	2	1	ค	ค	
ม			ภ			น			ต			ต			ครุ	ครุ	มภนตตคค : มันทักกันตาคาถา

ธิติฉันท์ ๑๘ พยางค์

๑. กุสุมิตลตาเวลลิตาคาถา

๑๐๑. โม โต โน โย ยา, กุ,สุ,มิตลตาเวลฺลิตากฺขุตฺวิสีหิ.

คาถาที่มี ม ต น ย ย ย คณะ มียติ ๕, ๖, ๗ พยางค์
ชื่อว่า กุสุมิตลตาเวลฺลิตาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	๑๘ พยางค์ ธิติฉันท์
โม	**โต**	**โน**	**โย**	**ยา**	**กุ**	**สุ**	**มิ**	**ต**	**ล**	**ตา**	**เวลฺ**	**ลิ**	**ตากฺ**	**ขุตฺ**	**วิ**	**สี**	**หิ**	
2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	2	2	1	2	2	1	2	2	มตนยยย : กุสุมิตลตาเวลลิตา
ม			ต			น			ย			ย			ย			

อติธิติฉันท์ ๑๙ พยางค์

๑. เมฆวิปผุชชิตาคาถา

๑๐๒. **รสุตฺวสฺเสหิ ยฺมา,, น,สรรครู เมฆวิปฺผุชฺชิตา สา.**

คาถาที่มี ย ม น ส ร ร คณะ และครุ มียติ ๖, ๖, ๗ พยางค์ ชื่อว่า เมฆวิปผุชชิตาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	๑๙ พยางค์ อติธิติฉันท์
ร	**สุตฺ**	**วสฺ**	**เส**	**หิยฺ**	**มา**	**น**	**ส**	**ร**	**ร**	**ค**	**รู**	**เม**	**ฆ**	**วิปฺ**	**ผุชฺ**	**ชิ**	**ตา**	**สา**	
1	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	2	2	1	2	2	1	2	2	ยมนสรรค : เมฆวิปผุชชิตา
ย			ม			น			ส			ร			ร			ค	

๒. สัททูลวิกกีฬิตคาถา

๑๐๓. **อกฺกสฺเสหิ ยติ มฺส,ชา สตตคา, สทฺทูลวิกฺกีฬิตํ.**

คาถาที่มี ม ส ช ส ต ต คณะ และครุ มียติ ๗, ๑๒ พยางค์ ชื่อว่า สัททูลวิกกีฬิตคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	๑๙ พยางค์ อติธิติฉันท์
อกฺ	**กสฺ**	**เส**	**หิ**	**ย**	**ติมฺ**	**ส**	**ชา**	**ส**	**ต**	**ต**	**คา**	**สทฺ**	**ทู**	**ล**	**วิกฺ**	**กี**	**ฬิ**	**ตํ**	
2	2	2	1	1	2	1	2	1	1	1	2	2	2	1	2	2	1	2	มสชสตตค : สัททูลวิกกีฬิต
ม			ส			ช			ส			ต			ต			ค	

กติฉันท์ ๒๐ พยางค์

วุตตคาถา

๑๐๔. **วุตฺตมีทิสๆ ตุ นามโต รชา รชา รชา ครูลหู จ.**

คาถาที่มี ร ช ร ช ร ช คณะ และครุ ลหุ ชื่อว่า วุตตคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	๒๐ พยางค์ กติฉันท์
วุตฺ	**ต**	**มี**	**ทิ**	**สๆ**	**ตุ**	**นา**	**ม**	**โต**	**ร**	**ชา**	**ร**	**ชา**	**ร**	**ชา**	**ค**	**รู**	**ล**	**หู**	**จ**	
2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	รชรชรชคล : วุตตคาถา
ร			ช			ร			ช			ร			ช			ค	ล	

ปกติฉันท์ ๒๑ พยางค์

สัทธราคาถา

๑๐๕. **มฺรา ภฺนา โย โยตฺร เยนตฺ,ติมุนิยติยุตา, สทฺธรา กิตฺติตายๆ.**

คาถาที่มี ม ร ภ ร ย ย ย คณะ มียติที่ ๗ พยางค์ ๓ ครั้ง ชื่อว่า สัทธราคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	๒๑ พยางค์ ปกติฉันท์
มฺรา	**ภฺนา**	**โย**	**โยตฺ**	**ร**	**เย**	**นตฺ**	**ติ**	**มุ**	**นิ**	**ย**	**ติ**	**ยุ**	**ตา**	**สทฺ**	**ธ**	**รา**	**กิตฺ**	**ติ**	**ตา**	**ยๆ**	
2	2	2	2	1	2	2	1	1	1	1	1	1	2	2	1	2	2	1	2	2	มรภนยยย : สัทธราคาถา
ม			ร			ภ			น			ย			ย			ย			

อากติฉันท์ ๒๒ พยางค์

ภัททกคาถา

๑๐๖. **ภฺรา นรนา รนา จถ ครู, ทสกฺ,กวิรมฺ หิ ภทฺทกมิทํ.**

คาถาที่มี ภ ร น ร น ร น คณะ และครุ
มียติที่ ๑๐, ๑๒ พยางค์ ชื่อว่า ภัททกคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	๒๒ พยางค์ อากติฉันท์
ภฺรา	**น**	**ร**	**นา**	**ร**	**นา**	**จ**	**ถ**	**ค**	**รู**	**ท**	**สกฺ**	**ก**	**วิ**	**ร**	**มฺ**	**หิ**	**ภทฺ**	**ท**	**ก**	**มิ**	**ทำ**	
2	1	1	2	1	2	1	1	1	2	1	2	1	1	1	2	1	2	1	1	1	2	ภรนรนรนค : ภัททกคาถา
ภ			ร			น			ร			น			ร			น			ค	

จบ ปริจเฉทที่ ๓

สรุปปริจเฉทที่ ๓

ฉันท์ ๖-๒๒ พยางค์ มี ๑๗ ฉันท์
มีคาถา ๖๑ ชื่อ ตั้งแต่สูตรที่ ๔๖-๑๐๖

๖ พยางค์ ชื่อ คายัตตีฉันท์ มี ๑ คาถา คือ

(๑) ตนุมัชฌาคาถา (๔๖)

๗ พยางค์ ชื่อ อุณหิกาฉันท์ มี ๑ คาถา คือ

(๑) กุมารลลิตา (๔๗)

๘ พยางค์ ชื่อ อนุฏฐุภาฉันท์ มี ๕ คาถา คือ

(๑) จิตรปทาคาถา (๔๘)

(๒) วิชชุมมาลาคาถา (๔๙)

(๓) มาณวกคาถา (๕๐)

(๔) สมานิกาคาถา (๕๑)

(๕) ปมาณิกาคาถา (๕๒)

๙ พยางค์ ชื่อ พฺรหตีฉันท์ มี ๒ คาถา คือ

(๑) หลมุขีคาถา (๕๓)

(๒) ภุชคสุสุสฏาคาถา (๕๔)

๑๐ พยางค์ ชื่อ ปันติฉันท์ มี ๘ คาถา คือ

(๑) สุทธวิราชิตคาถา (๕๕)

(๒) ปณวคาถา (๕๖)

(๓) รุมมวตีคาถา (๕๗)

(๔) มัตตาคาถา (๕๘)

(๕) จัมปกมาลาคาถา (๕๙)

(๖) มโนรมาคาถา (๖๐)

(๗) อุพภาสกคาถา (๖๑)

(๘) อุปัฏฐิตาคาถา (๖๒)

๑๑ พยางค์ ชื่อ ติฏฐุภาฉันท์ มี ๑๑ คาถา คือ

(๑) อินทวชิราคาถา (๖๓) (อินทรวิเชียร)

(๒) อุเปนทวชิราคาถา (๖๔) (อุเปนทรวิเชียร)

(๓) อุปชาติคาถา (๖๕)
(๔) สุมุขีคาถา (๖๖)
(๕) โทธกคาถา (๖๗)
(๖) สาลินีคาถา (๖๘)
(๗) วาโตมมีคาถา (๖๙)
(๘) สิรีคาถา (๗๐)
(๙) รโถทธฏาคาถา (๗๑)
(๑๐) สวาคตาคาถา (๗๒)
(๑๑) ภัททิกาคาถา (๗๓)

๑๒ พยางค์ ชื่อ ชคตีฉันท์ มี ๑๔ คาถา คือ

(๑) วังสัฏฐคาถา (๗๔)
(๒) อินทวังสคาถา (๗๕) (อินทรวงศ์)
(๓) โตฏกคาถา (๗๖)
(๔) ทุตวิลัมพิตคาถา (๗๗)
(๕) ปุฏคาถา (๗๘)
(๖) กุสุมวิจิตตาคาถา (๗๙)
(๗) ภุชังคัปปยาตคาถา (๘๐)
(๘) ปิยังวทาคาถา (๘๑)
(๙) ลลิตาคาถา (๘๒)
(๑๐) ปมิตักขราคาถา (๘๓)
(๑๑) อุชชลาคาถา (๘๔)
(๑๒) เวสสเทวีคาถา (๘๕)
(๑๓) ตามรสคาถา (๘๖)
(๑๔) กมลาคาถา (๘๗)

๑๓ พยางค์ ชื่อ อติชคตีฉันท์ มี ๒ คาถา คือ

(๑) ปหัสสิณีคาถา (๘๘)
(๒) รุจิราคาถา (๘๙)

๑๔ พยางค์ ชื่อ สักกรีฉันท์ มี ๓ คาถา คือ

(๑) อปราชิตาคาถา (๙๐)

(๒) ปหรณกลิกาคาถา (๙๑)

(๓) วสันตติลกคาถา (๙๒) (วสันตดิลก)

๑๕ พยางค์ ชื่อ อติสักกรีฉันท์ มี ๔ คาถา คือ

(๑) สสิกลาคาถา (๙๓)

(๒) มณิคุณนิกรคาถา (๙๔)

(๓) มาลินีคาถา (๙๕)

(๔) ปภัททกคาถา (๙๖)

๑๖ พยางค์ ชื่อ อัฏฐิฉันท์ มี ๑ คาถา คือ

(๑) วาณินีคาถา (๙๗)

๑๗ พยางค์ ชื่อ อัจจัฏฐิฉันท์ มี ๓ คาถา คือ

(๑) สิขริณีคาถา (๙๘)

(๒) หริณีคาถา (๙๙)

(๓) มันทักกันตาคาถา (๑๐๐)

๑๘ พยางค์ ชื่อ ธิติฉันท์ มี ๑ คาถา คือ

(๑) กุสุมิตลตาเวลลิตาคาถา (๑๐๑)

๑๙ พยางค์ ชื่อ อติธิติฉันท์ มี ๒ คาถา คือ

(๑) เมฆวิปผุชชิตาคาถา (๑๐๒)

(๒) สัททูลวิกกีฬิตคาถา (๑๐๓)

๒๐ พยางค์ ชื่อ กติฉันท์ มี ๑ คาถา คือ

(๑) วุตตคาถา (๑๐๔)

๒๑ พยางค์ ชื่อ ปกติฉันท์ มี ๑ คาถา คือ

(๑) สัทธราคาถา (๑๐๕)

๒๒ พยางค์ ชื่อ อากติฉันท์ มี ๑ คาถา คือ

(๑) ภัททกคาถา (๑๐๖)

ปริจเฉทที่ ๔

อัทธสมวุตตินิทเทส

แสดงคาถาที่บาทคี่และบาทคู่ไม่เหมือนกัน

๑. อุปจิตตคาถา

๑๐๗. **วิสเม ยทิ สา สลคา สเม,**
ภตฺตยโต ครุกา วุปจิตฺตํ.

คาถาที่วิสมบาทมี สสส คณะ และลหุ ครุ
ส่วนสมบาทมี ภภภ คณะ และครุ ครุ ชื่อว่า อุปจิตตคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
วิ	**ส**	**เม**	**ย**	**ทิ**	**สา**	**ส**	**ล**	**คา**	**ส**	**เม**	วิสมบาท (คี่)
1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	2	สสสลค : อุปจิตตคาถา
ส			ส			ส			ลหุ	ครุ	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
ภตฺ	**ต**	**ย**	**โต**	**ค**	**รุ**	**กา**	**วุ**	**ป**	**จิตฺ**	**ตา**	สมบาท (คู่)
2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	2	ภภภคค : อุปจิตตคาถา
ภ			ภ			ภ			ครุ	ครุ	

๒. ทุตมัชฌาคาถา

๑๐๘. **ภตฺตยโต ยทิ คา ทุตมชฺฌา,**
ยทิ ปุนเรว ภวนฺติ นชา ชฺยา.

คาถาที่วิสมบาทมี ภภภ คณะ และครุ ครุ
ส่วนสมบาทมี นชชย คณะ ชื่อว่า ทุตมัชฌาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	วิสมบาท (คี่) ภภภคค : อุปจิตตคาถา
ภตฺ	**ต**	**ย**	**โต**	**ย**	**ทิ**	**คา**	**ทุ**	**ต**	**มชฺ**	**ฌา**	
2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	2	
ภ			ภ			ภ			ครุ	ครุ	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	สมบาท (คู่) นชชย : ทุตมัชฌาคาถา
ย	**ทิ**	**ปุ**	**น**	**เร**	**ว**	**ภ**	**วนฺ**	**ติ**	**น**	**ชา**	**ชฺยา**	
1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	2	2	
น			ช			ช			ย			

๓. เวควตีคาถา

๑๐๙. **ยทิ สตฺติตยํ ครุยุตฺตํ,**
เวควตี ยทิ ภตฺติตยา คา.

คาถาที่วิสมบาทมี สสส คณะ และครุ
ส่วนสมบาทมี ภภภ คณะ และครุ ครุ ชื่อว่า เวควตีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	วิสมบาท (คี่)
ย	**ทิ**	**สตฺ**	**ติ**	**ต**	**ยํ**	**ค**	**รุ**	**ยุตฺ**	**ตํ**	สสสค : อุปจิตตคาถา
1	1	2	1	1	2	1	1	2	2	
ส			ส			ส			ครุ	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	สมบาท (คู่)
เว	**ค**	**ว**	**ตี**	**ย**	**ทิ**	**ภตฺ**	**ติ**	**ต**	**ยา**	**คา**	ภภภคค : อุปจิตตคาถา
2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	2	
ภ			ภ			ภ			ครุ	ครุ	

๔. ภัททวิราชคาถา

๑๑๐. **โต โช วิสเม รโต ครู เจ,**
มฺสา ชฺคา ภทฺทวิราชเมตฺถ โค เจ.

คาถาที่วิสมบาทมี ตชร คณะ และครุ
ส่วนสมบาทมี มสช คณะ และครุ ครุ ชื่อว่า ภัททวิราชคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	วิสมบาท (คี่) ตชรค : ภัททวิราชคาถา
โต	**โช**	**วิ**	**ส**	**เม**	**ร**	**โต**	**ค**	**รู**	**เจ**	
2	2	1	1	2	1	2	1	2	2	
ต			ช			ร			ครุ	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	สมบาท (คู่) มสชคค : ภัททวิราชคาถา
มฺสา	**ชฺคา**	**ภทฺ**	**ท**	**วิ**	**รา**	**ช**	**เมตฺ**	**ถ**	**โค**	**เจ**	
2	2	2	1	1	2	1	2	1	2	2	
ม			ส			ช			ครุ	ครุ	

๕. เกตุมตีคาถา

๑๑๑. **วิสเม สชา สครุยุตฺตา,**
เกตุมตี สเม ภรนคา โค.

คาถาที่วิสมบาทมี สชส คณะ และครุ
ส่วนสมบาทมี ภรน คณะ และครุ ครุ ชื่อว่า เกตุมตีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	วิสมบาท (คี่) สชสค : เกตุมตีคาถา
วิ	**ส**	**เม**	**ส**	**ชา**	**ส**	**ค**	**รุ**	**ยุตฺ**	**ตา**	
1	1	2	1	2	1	1	1	2	2	
ส			ช			ส			ครุ	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	สมบาท (คู่) ภรนคค : เกตุมตีคาถา
เก	**ตุ**	**ม**	**ตี**	**ส**	**เม**	**ภ**	**ร**	**น**	**คา**	**โค**	
2	1	1	2	1	2	1	1	1	2	2	
ภ			ร			น			ครุ	ครุ	

๖. อาขฺยานกีคาถา

๑๑๒. **อาขฺยานกี ตา วิสเม ชคา โค,**
ชตา ชคา โค ตุ สเมถ ปาเท.

คาถาที่วิสมบาทมี ตตช คณะ และครุ ครุ
ส่วนสมบาทมี ชตช คณะ และครุ ครุ ชื่อว่า อาขฺยานกีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
อา	**ขฺยา**	**น**	**กี**	**ตา**	**วิ**	**ส**	**เม**	**ช**	**คา**	**โค**	วิสมบาท (คี่)
2	2	1	2	2	1	1	2	1	2	2	ตตชคค : อาขฺยานกีคาถา
ต			ต			ช			ครุ	ครุ	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
ช	**ตา**	**ช**	**คา**	**โค**	**ตุ**	**ส**	**เม**	**ถ**	**ปา**	**เท**	สมบาท (คู่)
1	2	1	2	2	1	1	2	1	2	2	ชตชคค : อาขฺยานกีคาถา
ช			ต			ช			ครุ	ครุ	

๗. วิปรีตาขฺยานกีคาถา

๑๑๓. **ชตา ชคา โค วิสเม สเม ตุ,**
ตา โช คคา เจ วิปรีตปุพฺพา.

คาถาที่วิสมบาทมี ชตช คณะ และครุ ครุ, ส่วนสมบาทมี ตตช คณะ และครุ ครุ ชื่อว่า วิปรีตาขฺยานกีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	วิสมบาท (คี่) ชตชคค : วิปรีตาขฺยานกีคาถา
ช	**ตา**	**ช**	**คา**	**โค**	**วิ**	**ส**	**เม**	**ส**	**เม**	**ตุ**	
1	2	1	2	2	1	1	2	1	2	2	
ช			ต			ช			ครุ	ครุ	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	สมบาท (คู่) ตตชคค : วิปรีตาขฺยานกีคาถา
ตา	**โช**	**ค**	**คา**	**เจ**	**วิ**	**ป**	**รี**	**ต**	**ปุพฺ**	**พา**	
2	2	1	2	2	1	1	2	1	2	2	
ต			ต			ช			ครุ	ครุ	

๘. หริณปฺลุตาคาถา

๑๑๔. **สสโต สลคา วิสเม สเม,**
นภภรา ภวเต หริณปฺลุตา.

คาถาที่วิสมบาทมี สสส คณะ และลหุ ครุ, ส่วนสมบาทมี นภภร คณะ ชื่อว่า หริณปฺลุตาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	วิสมบาท (คี่) สสสลค : หริณปฺลุตาคาถา
ส	**ส**	**โต**	**ส**	**ล**	**คา**	**วิ**	**ส**	**เม**	**ส**	**เม**	
1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	2	
ส			ส			ส			ลหุ	ครุ	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	สมบาท (คู่) นภภร : หริณปฺลุตาคาถา
น	**ภ**	**ภ**	**รา**	**ภ**	**ว**	**เต**	**ห**	**ริ**	**ณปฺ**	**ลุ**	**ตา**	
1	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	2	
น			ภ			ภ			ร			

๙. อปรวัตตคาถา

๑๑๕. **ยทิ นนรลคา นชา ชรา,**
ยทิ จ ตทา ปรวตฺตมิจฺฉติ.

คาถาที่วิสมบาทมี นนร คณะ และลหุ ครุ, ส่วนสมบาทมี นชชร คณะ ชื่อว่า อปรวัตตคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	วิสมบาท (คี่) นนรลค : อปรวัตตคาถา
ย	**ทิ**	**น**	**น**	**ร**	**ล**	**คา**	**น**	**ชา**	**ช**	**รา**	
1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	2	
น			น			ร			ลหุ	ครุ	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	สมบาท (คู่) นชชร : อปรวัตตคาถา
ย	**ทิ**	**จ**	**ต**	**ทา**	**ป**	**ร**	**วตฺ**	**ต**	**มิจฺ**	**ฉ**	**ติ**	
1	1	1	1	2	1	1	2	1	2	1	2	
น			ช			ช			ร			

๑๐. ปุปผิตัคคาคาถา

๑๑๖. **วิสมมุปคตา นนา รยา เจ,**
นชชรคา สมเก จ ปุปฺผิตคฺคา.

คาถาที่วิสมบาทมี นนรย คณะ,
ส่วนสมบาทมี นชชร คณะ และครุ ชื่อว่า ปุปผิตัคคาคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
วิ	**ส**	**ม**	**มุ**	**ป**	**ค**	**ตา**	**น**	**นา**	**ร**	**ยา**	**เจ**	วิสมบาท (คี่)
1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	2	2	นนรย : ปุปฺผิตัคคาคาถา
น			น			ร			ย			

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
น	**ช**	**ช**	**ร**	**คา**	**ส**	**ม**	**เก**	**จ**	**ปุปฺ**	**ผิ**	**ตคฺ**	**คา**	สมบาท (คู่)
1	1	1	1	2	1	1	2	1	2	1	2	2	นชชรครุ : ปุปผิตัคคาคาถา
น			ช			ช			ร			ครุ	

๑๑. ยวมตีคาถา

๑๑๗. **สา ยวาทิกา มตี รชา รชา ตฺว’-,**
สเม สเม ชรา ชรา ครุพฺภเวยฺยุ.

คาถาที่วิสมบาทมี รชรช คณะ,
ส่วนสมบาทมี ชรชร คณะ และครุ ชื่อว่า ยวมตีคาถา

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	วิสมบาท (คี่) รชรช : ยวมตีคาถา
สา	**ย**	**วา**	**ทิ**	**กา**	**ม**	**ตี**	**ร**	**ชา**	**ร**	**ชา**	**ตฺว**	
2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	
ร			ช			ร			ช			

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	สมบาท (คู่) ชรชรครุ : ยวมตีคาถา
ส	**เม**	**ส**	**เม**	**ช**	**รา**	**ช**	**รา**	**ค**	**รุพฺ**	**ภ**	**เวยฺ**	**ยุ**	
1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	2	
ช			ร			ช			ร			ครุ	

ปริจเฉทที่ ๕

วิสมวุตตินิทเทส แสดงคาถาที่มีบาทต่างกัน

วิสมวุตติ หรือ **วิสมคาถา** หรือ **วิสมปาทคาถา** เป็นคาถาที่บาททั้ง ๔ มีลักษณะไม่เหมือนกัน คือไม่ได้กำหนดลักษณะพยางค์และมาตราแน่นอน กำหนดไว้เพียงว่า ในพยางค์ที่ ๕ และ ๗ มีกำหนดตามลักษณะคาถานั้นๆ

ในปริจเฉทที่ ๕ นี้ แต่ละคาถา มีบาทต่างกัน คือ บางคาถามี ๑ บาท บางคาถามี ๒ บาท หากคาถาใดมี ๒ บาท ก็จะสามารถเพิ่มบาทที่ ๓ และ ๔ ได้อีก ซึ่งจะมีลักษณะเหมือนกับบาทที่ ๑ และ ๒ นั่นเอง ท่านเรียกคาถาเช่นนี้ว่า ทฺวิราวัตติยคาถา (คาถาที่เพิ่มได้อีก ๒ บาท) มี ๕ ประเภท คือ

๑. วัตตคาถา (ประธานกลุ่ม)
๒. ปัฐยาวัตตคาถา
๓. วิปรีตปัฐยาวัตตคาถา
๔. จปลาวัตตคาถา
๕. ปิงคลวิปุลาคาถา

ส่วนคาถาที่มีเพียง ๑ บาท ก็สามารถเพิ่มให้เป็น ๔ บาท และมีลักษณะเหมือน ท่านเรียกว่า จตุราวัตติยคาถา (คาถาที่เพิ่มให้เป็น ๔ บาท) แยกย่อยมาจากวิปุลาคาถาประเภทที่ ๕ มีอีก ๕ ประเภท คือ

๑. เสตวิปุลาคาถา
๒. ภการวิปุลาคาถา
๓. รการวิปุลาคาถา
๔. นการวิปุลาคาถา

๕. ตการวิปุลาคาถา

ปัฐยาวัตตคาถา ประเภทที่ ๒ เป็นต้น เป็นคาถาที่แยกย่อยออกมาจากวัตตคาถา ดังนั้น ในปริจเฉทที่ ๕ นี้ ท่านจึงเรียกคาถาทั้งหมดว่า “กลุ่มวัตตคาถา”

นอกจากนี้ คัมภีร์ฉันท์สันสกฤตอื่นได้แสดงวิปุลาวัตตะคาถาไว้อีก ๔ ประเภท คือ

๑. มการวิปุลาคาถา
๒. ชการวิปุลาคาถา
๓. สการวิปุลาคาถา
๔. สังกิณณวิปุลาคาถา

ในวิสมวุตตินิทเทส ปริจเฉทที่ ๕ นี้ บางคาถาเป็นสมปาทคาถา บางคาถาเป็นอัทธสมปาทคาถา บางคาถาเป็นวิสมปาทคาถา

๑. วัตตคาถา (พ่อ)
  ๒. ปัฐยาวัตตคาถา (ลูก ๑)
  ๓. วิปรีตปัฐยาวัตตคาถา (ลูก ๒)
  ๔. จปลาวัตตคาถา (ลูก ๓)
  ๕. ปิงคลวิปุลาคาถา (ลูก ๔)
    ๑. เสตวิปุลาคาถา (หลาน)
    ๒. **ภ**การวิปุลาคาถา
    ๓. **ร**การวิปุลาคาถา
    ๔. **น**การวิปุลาคาถา
    ๕. **ต**การวิปุลาคาถา

    ๑. **ม**การวิปุลาคาถา
    ๒. **ช**การวิปุลาคาถา
    ๓. **ส**การวิปุลาคาถา
    ๔. สังกิณณวิปุลาคาถา

๑. วัตตคาถา

๑๑๘. **นา'ฏฺฐกฺขเรสุ ปาเทสุ สฺนา'ทิมฺหา โย'ณฺณวา วตฺตํ.**

ในบาทที่มี ๘ พยางค์ หลังพยางค์แรกจะไม่มี ส น คณะ
หลัง ๔ พยางค์ จะมี ย คณะ ชื่อว่า วัตตคาถา

วิสมบาท ๘ พยางค์									**สมบาท ๘ พยางค์**							
1	2	3	4	5	6	7	8		1	2	3	4	5	6	7	8
นาฏฺ	**ฐกฺ**	**ข**	**เร**	**สุ**	**ปา**	**เท**	**สุ**		**สฺนา**	**ทิมฺ**	**หา**	**โยณฺ**	**ณ**	**วา**	**วตฺ**	**ตํ**
2	2	1	2	1	2	2	1		2	2	2	2	1	2	2	2
ค/ล	มภยช**ร**ต (สน)			**ย**			ค/**ล**		**ค**/ล	**ม**ภยชรต (สน)			**ย**			**ค**/ล
2	6			1			2		2	6			1			2

๒. ปัฐยาวัตตคาถา

๑๑๙. **สเมสุ สินฺธุโต เชน ปถฺยาวตฺตํ ปกิตฺติตํ.**

วัตตคาถาที่มี ช คณะ อยู่ท้าย ๔ พยางค์ใน**สมบาท**
ชื่อว่า ปัฐยาวัตตคาถา

วิสมบาท ๘ พยางค์									**สมบาท ๘ พยางค์**							
1	2	3	4	5	6	7	8		1	2	3	4	5	6	7	8
ส	**เม**	**สุ**	**สินฺ**	**ธุ**	**โต**	**เช**	**น**		**ปตฺ**	**ยา**	**วตฺ**	**ตํ**	**ป**	**กิตฺ**	**ติ**	**ตํ**
1	2	1	2	1	2	2	1		2	2	2	2	1	2	1	2
ค/**ล**	มภยช**ร**ต (สน)			**ย**			ค/**ล**		**ค**/ล	**ม**ภยชรต (สน)			**ช**			**ค**/ล

๓. วิปรีตปัฐยาวัตตคาถา

๑๒๐. **โอเชสุ เชน สินฺธุโต ต’เมว วีปรีตาทิ.**

วัตตคาถาที่มี ช คณะ อยู่ท้าย ๔ พยางค์ใน**วิสมบาท** ชื่อว่า วิปรีตปัฐยาวัตตคาถา

วิสมบาท ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
โอ	**เช**	**สุ**	**เช**	**น**	**สินฺ**	**ธุ**	**โต**
2	2	1	2	1	2	1	2
ค/ล	มภยช**ร**ต (สน)			**ช**			**ค**/ล

สมบาท ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
ต	**เม**	**ว**	**วิ**	**ป**	**รี**	**ตา**	**ทิ**
2	2	1	1	1	2	2	1
ค/**ล**	ม**ภ**ยชรต (สน)			**ย**			ค/**ล**

๔. จปลาวัตตคาถา

๑๒๑. **นกาโร เจ ชลธิโต จปลาวตฺต’มิจฺเจ’ตํ.**

วัตตคาถาที่มี น คณะ อยู่ท้าย ๔ พยางค์ ในวิสมบาท นั่นชื่อว่า จปลาวัตตคาถา

วิสมบาท ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
น	**กา**	**โร**	**เจ**	**ช**	**ล**	**ธิ**	**โต**
1	2	2	2	1	1	1	2
ค/**ล**	**ม**ภยชรต (สน)			**น**			**ค**/ล

สมบาท ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
จ	**ป**	**ลา**	**วตฺ**	**ต**	**มิจฺ**	**เจ**	**ตํ**
2	1	2	2	1	2	2	2
ค/**ล**	ม**ย**ภยชรต (สน)			**ย**			**ค**/ล

๕. ปิงคลวิปุลาคาถา

๑๒๒. **สเม โล สตฺตโม ยสฺสา วิปุลา ปิงฺคลสฺส สา.**

คาถาที่มีพยางค์ที่ ๗ เป็นลหุ ในสมบาท
ชื่อว่า ปิงคลวิปุลาคาถา (วิปุลาคาถาของอาจารย์ปิงคละ)

วิสมบาท ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
ส	**เม**	**โล**	**สตฺ**	**ต**	**โม**	**ยสฺ**	**สา**
1	2	2	2	1	1	2	2
ค/**ล**	**ม**ภยชรต (สน)			**ย**			**ค**/ล

สมบาท ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
วิ	**ปุ**	**ลา**	**ปิงฺ**	**ค**	**ลสฺ**	**ส**	**สา**
1	1	2	2	1	2	1	2
ค/**ล**	มภ**ย**ชรต (สน)			นภ**ช**ต			**ค**/ล

๖. เสตวิปุลาคาถา

๑๒๓. **เสตวสฺสา'ขิเลสฺวปิ.**

คาถาที่มีพยางค์ที่ ๗ เป็นลหุ ในทุกบาท ชื่อว่า เสตวิปุลาคาถา

สมบาท ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
เส	**ต**	**วสฺ**	**สา**	**ขิ**	**เล**	**สฺว**	**ปิ**
2	1	2	2	1	2	1	1
ค/ล	มภ**ย**ชรต (สน)			นภ**ช**ต			ค/**ล**

๗. ภการวิปุลาคาถา

๑๒๔. **เภน’ณฺณวา ภพฺพิปุลา.**

คาถาที่มี ภ คณะ ท้าย ๔ พยางค์แรก ในวิสมบาท
(และมี ช คณะ ท้าย ๔ พยางค์ ในสมบาท)
ชื่อว่า ภการวิปุลาคาถา

วิสมบาท ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
เภ	**นณฺ**	**ณ**	**วา**	**ภพฺ**	**พิ**	**ปุ**	**ลา**
2	2	1	2	2	1	1	2
ค/ล	มภยช**ร**ต (สน)			**ภ**			**ค**/ล

๘. รการวิปุลาคาถา

๑๒๕. **เอว’มญฺญา โร จตุตฺถา.**

คาถาที่มี ร คณะ ท้าย ๔ พยางค์แรก ในวิสมบาท
(และมี ช คณะ ท้าย ๔ พยางค์ ในสมบาท)
ชื่ออื่นว่า รการวิปุลาคาถา

วิสมบาท ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
เอ	**ว**	**มญฺ**	**ญา**	**โร**	**จ**	**ตุตฺ**	**ถา**
2	1	2	2	2	1	2	2
ค/ล	มภ**ย**ชรต (สน)			**ร**			**ค**/ล

๙. นการวิปุลาคาถา

๑๒๖. โน'ณฺณวา เจ นวิปุลา.

คาถาที่มี น คณะ ท้าย ๔ พยางค์แรก ในวิสมบาท
(และมี ช คณะ ท้าย ๔ พยางค์ ในสมบาท)
ชื่ออื่นว่า นการวิปุลาคาถา

วิสมบาท ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
โนณฺ	**ณ**	**วา**	**เจ**	**น**	**วิ**	**ปุ**	**ลา**
2	1	2	2	1	1	1	2
ค/ล	มภ**ย**ชรต (สน)			**น**			**ค**/ล

๑๐. ตการวิปุลาคาถา

๑๒๗. โต'ณฺณวา ตถาญฺญา สิยา.

คาถาที่มี ต คณะ ท้าย ๔ พยางค์แรก ในวิสมบาท
(และมี ช คณะ ท้าย ๔ พยางค์ ในสมบาท)
ชื่ออื่นว่า ตการวิปุลาคาถา

วิสมบาท ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
โตณฺ	**ณ**	**วา**	**ต**	**ถา**	**ญฺญา**	**สิ**	**ยา**
2	1	2	1	2	2	1	2
ค/ล	มภย**ช**รต (สน)			**ต**			**ค**/ล

๑๑. สามัญญคาถา

๑๒๘. **น ทิสฺสเต'ตฺถ ยํ ฉนฺทำ ปโยเค ทิสฺสเต ยทิ**
วิสม'กฺขรปาทำ ตำ คาถา สามญฺญนามโต.

หากคาถาใด ไม่พบเห็นในคัมภีร์วุตโตทัยนี้ แต่เห็นมีอุทาหรณ์คาถานั้น มีพยางค์หรือบาทไม่เหมือนกัน พึงทราบว่าชื่อว่า สามัญญคาถา (คาถาสามัญ)

วิสมบาท ๑ มี ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
น	**ทิสฺ**	**ส**	**เต**	**ตฺถ**	**ยำ**	**ฉนฺ**	**ทำ**
1	2	1	2	1	2	2	2
ค/**ล**	มภย**ช**รต (สน)			**ย**			**ค**/ล

สมบาท ๒ มี ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
ป	**โย**	**เค**	**ทิสฺ**	**ส**	**เต**	**ย**	**ทิ**
1	2	2	2	1	2	1	1
ค/**ล**	**ม**ภยชรต (สน)			**ช**			ค/**ล**

วิสมบาท ๓ มี ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
วิ	**ส**	**มกฺ**	**ข**	**ร**	**ปา**	**ทำ**	**ตำ**
1	1	2	1	1	2	2	2
ค/**ล**	มภย**ช**รต (สน)			**ย**			**ค**/ล

สมบาท ๔ มี ๘ พยางค์							
1	2	3	4	5	6	7	8
คา	**ถา**	**สา**	**มญฺ**	**ญ**	**นา**	**ม**	**โต**
1	2	2	2	1	2	1	2
ค/ล	**ม**ภยชรต (สน)			**ช**			**ค**/ล

จบ ปริจเฉทที่ ๕

ปริจเฉทที่ ๖

ฉปฺปจฺจยวิภาค การจำแนกนัย ๖ อย่าง

อาจารย์พระสังฆรักขิตเถระ ได้แสดงฉันท์วรรณพฤติ (วณฺณวุตฺติ) และคาถามาตราพฤติ (มตฺตาวุตฺติ) มาแล้ว ในปริจเฉทที่ ๒-๕

ในปริจเฉทที่ ๖ นี้ ท่านจะแสดงวิธีแผ่กระจายครุและลหุ ๖ นัย มี ปัตถารนัย เป็นต้น

ฉปฺปจฺจยวิภาค = ฉ + ปจฺจย + วิภาค
ฉ ๖ + **ปจฺจย** นัย + **วิภาค** จำแนก

นัย ๖

๑. **ปัตถารนัย** วิธีแผ่ปัตถาระ
นำเอาจำนวนพยางค์ของฉันท์นั้นๆมาตั้ง โดยเริ่มบาทแรกให้มีครุล้วน แล้วแผ่สลับกับลหุ จนกลายเป็นลหุล้วน โดยไม่ให้ซ้ำกัน

๒. **นัฏฐนัย** วิธีหาครุและลหุ
อาศัยลำดับเลขแถวที่พอจำได้ แผ่กระจายตามปัตถารนัย จะได้ครุลหุตามลำดับคาถานั้นๆ

๓. **อุทฺทิฏฐนัย** วิธีหาเลขแถว
โดยใช้ครุและลหุที่จำได้ แผ่กระจายตามปัตถารนัย จะได้ลำดับของคาถาแถวนั้นๆ

๔. **สัพพคลกฺริยานัย** หาครุลหุทั้งหมด
หาครุและลหุตามปัตถารนัย เพื่อหาว่าในแถวนั้นๆ มีครุ หรือ ลหุ เท่าไร

๕. **วุตฺตสังขยานัย** นับรวมจำนวนครุลหุในฉันท์นั้นๆ ตามปัตถารนัย

๖. **วุตฺตอัทธานัย** แสดงระยะด้านกว้างและด้านยาวของแถวที่กระจายออกไปตามปัตถารนัยที่เขียนเรียงกันไป

๑. ปัตถารนัย

๑๒๙. **ปตฺถาเร สพฺพเค ปาเท ปุพฺพคา'โธ ลฺ'ปเร สมา**
ปุพฺเพ ครุ เต จ มิเม กตฺตพฺพา ยาว สพฺพลา.

ในวิธีแผ่ปัตถาระ (กระจายครุลหุ)
ให้เขียนครุทั้งหมดไว้ในแถวเดียวกันก่อน
(๑) เขียนลหุใต้ครุตัวแรก (ในแถวนั้น)
(๒) เขียนครุ ในที่ว่างหน้าลหุ
(๓) หลังลหุ เขียนตามแถวบน
ทำตามวิธีทั้ง ๓ นี้ จนกลายเป็นลหุทั้งหมด

ตัวอย่างปัตถารนัย ปติฏฐาฉันท์ ๔ พยางค์

แถวที่	ครุ ลหุ
1	**2 2 2 2**
2	**1 2 2 2**
3	**2 1 2 2**
4	**1 1 2 2**
5	**2 2 1 2**
6	**1 2 1 2**
7	**2 1 1 2**
8	**1 1 1 2**

แถวที่	ครุ ลหุ
9	**2 2 2 1**
10	**1 2 2 1**
11	**2 1 2 1**
12	**1 1 2 1**
13	**2 2 1 1**
14	**1 2 1 1**
15	**2 1 1 1**
16	**1 1 1 1**

ตารางรวมฉันท์และคาถาแผ่ปัตถารนัย

ฉันท์ ๒๖ ประเภท มี ๒๖ ชื่อ ตามจำนวนพยางค์

บาท/พยางค์	ชื่อฉันท์	จำนวนคาถา		บาท/พยางค์	ชื่อฉันท์	จำนวนคาถา
๑ พยางค์	อุตตา	๒ ค		๑๔ พยางค์	สักกรี	๑๖,๓๘๔ ค
๒ พยางค์	อัจจุตตา	๔ ค		๑๕ พยางค์	อติสักกรี	๓๒,๗๖๘ ค
๓ พยางค์	มัชฌา	๘ ค		๑๖ พยางค์	อัฏฐิ	๖๕,๕๓๖ ค
๔ พยางค์	ปติฏฐา	๑๖ ค		๑๗ พยางค์	อัจจัฏฐิ	๑๓๑,๐๗๒ ค
๕ พยางค์	สุปติฏฐา	๓๒ ค		๑๘ พยางค์	ธิติ	๒๖๒,๑๔๔ ค
๖ พยางค์	คายัตตี	๖๔ ค		๑๙ พยางค์	อติธิติ	๕๒๔,๒๘๘ ค
๗ พยางค์	อุณหิกา	๑๒๘ ค		๒๐ พยางค์	กติ	๑,๐๔๘,๕๗๖ ค
๘ พยางค์	อนุฏฐุภา	๒๕๖ ค		๒๑ พยางค์	ปกติ	๒,๐๙๗,๑๕๒ ค
๙ พยางค์	พฺรหตี	๕๑๒ ค		๒๒ พยางค์	อากติ	๔,๑๙๔,๓๐๔ ค
๑๐ พยางค์	ปันติ	๑,๐๒๔ ค		๒๓ พยางค์	วิกติ	๘,๓๘๘,๖๐๘ ค
๑๑ พยางค์	ติฏฐุภา	๒,๐๔๘ ค		๒๔ พยางค์	สังกติ	๑๖,๗๗๗,๒๑๖ ค
๑๒ พยางค์	ชคตี	๔,๐๙๖ ค		๒๕ พยางค์	อติกติ	๒๒,๕๕๔,๔๓๒ ค
๑๓ พยางค์	อติชคตี	๘,๑๙๒ ค		๒๖ พยางค์	อุกกติ	๔๕,๑๐๘,๘๖๔ ค

๑ พยางค์ ๒ แถว

2
1

๒ พยางค์ ๔ แถว

2	2
1	2
2	1
1	1

๓ พยางค์ ๘ แถว

2	2	2
1	2	2
2	1	2
1	1	2
2	2	1
1	2	1
2	1	1
1	1	1

๔ พยางค์ ๑๖ แถว

2	2	2	2
1	2	2	2
2	1	2	2
1	1	2	2
2	2	1	2
1	2	1	2
2	1	1	2
1	1	1	2
2	2	2	1
1	2	2	1
2	1	2	1
1	1	2	1
2	2	1	1
1	2	1	1
2	1	1	1
1	1	1	1

๕ พยางค์ ๓๒ แถว

2	2	2	2	2
1	2	2	2	2
2	1	2	2	2

1	1	2	2	2
2	2	1	2	2
1	2	1	2	2
2	1	1	2	2
1	1	1	2	2
2	2	2	1	2
1	2	2	1	2
2	1	2	1	2
1	1	2	1	2
2	2	1	1	2
1	2	1	1	2
2	1	1	1	2
1	1	1	1	2
2	2	2	2	1
1	2	2	2	1
2	1	2	2	1
1	1	2	2	1
2	2	1	2	1
1	2	1	2	1
2	1	1	2	1
1	1	1	2	1
2	2	2	1	1
1	2	2	1	1
2	1	2	1	1
1	1	2	1	1
2	2	1	1	1
1	2	1	1	1
2	1	1	1	1
1	1	1	1	1

๒. นัฏฐนัย

๑๓๐. **นฏฺฐสฺส โย ภเวยฺย'งฺโก ตสฺมึ โล'ทฺธิกเต สเม**
วิสเม ตฺเว'กสหิเต ภเวยฺย'ทฺธิกเต ครุ.

เมื่อหาร ๒ แถวของคาถาที่เสียไป (จำครุลหุไม่ได้) ถ้าผลลัพธ์ลงตัว เป็นลหุ, ถ้าผลลัพธ์ไม่ลงตัว เป็นครุ

เมื่อผลลัพธ์ไม่ลงตัว แต่เพิ่มลหุเข้ามาแล้วหารซ้ำ ผลลัพธ์ลงตัว ลหุย่อมมี, ถ้าผลลัพธ์ไม่ลงตัว ครุย่อมมี

วิธีการหาครุลหุ

ตัวอย่าง คายัตตีฉันท์ ๖ พยางค์, ตนุมัชฌาคาถา

๔๖. **ตฺยา เจ ตนุมชฺฌา**. (แถวที่ ๑๓)

1	2	3	4	5	6
ตฺยา	เจ	ต	นุ	มชฺ	ฌา
2	2	1	1	2	2
ต			ย		

๖ พยางค์ ๖๔ แถว

2	2	2	2	2	2
1	2	2	2	2	2
2	1	2	2	2	2
1	1	2	2	2	2
2	2	1	2	2	2
1	2	1	2	2	2
2	1	1	2	2	2
1	1	1	2	2	2
2	2	2	1	2	2
1	2	2	1	2	2
2	1	2	1	2	2

1	1	2	1	2	2
2	2	1	1	2	2
1	2	1	1	2	2
2	1	1	1	2	2
1	1	1	1	2	2
2	2	2	2	1	2
1	2	2	2	1	2
2	1	2	2	1	2
1	1	2	2	1	2
2	2	1	2	1	2
1	2	1	2	1	2
2	1	1	2	1	2
1	1	1	2	1	2
2	2	2	1	1	2
1	2	2	1	1	2
2	1	2	1	1	2
1	1	2	1	1	2
2	2	1	1	1	2
1	2	1	1	1	2
2	1	1	1	1	2
1	1	1	1	1	2
2	2	2	2	2	1
1	2	2	2	2	1
2	1	2	2	2	1
1	1	2	2	2	1
2	2	1	2	2	1
1	2	1	2	2	1
2	1	1	2	2	1
1	1	1	2	2	1
2	2	2	1	2	1
1	2	2	1	2	1
2	1	2	1	2	1
1	1	2	1	2	1
2	2	1	1	2	1

1	2	1	1	2	1
2	1	1	1	2	1
1	1	1	1	2	1
2	2	2	2	1	1
1	2	2	2	1	1
2	1	2	2	1	1
1	1	2	2	1	1
2	2	1	2	1	1
1	2	1	2	1	1
2	1	1	2	1	1
1	1	1	2	1	1
2	2	2	1	1	1
1	2	2	1	1	1
2	1	2	1	1	1
1	1	2	1	1	1
2	2	1	1	1	1
1	2	1	1	1	1
2	1	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1

เมื่อหาร ๒ แถวของคาถาที่เสียไป (จำครุลหุไม่ได้) ถ้าผลลัพธ์ลงตัว เป็นลหุ, ถ้าผลลัพธ์ไม่ลงตัว เป็นครุ

เมื่อผลลัพธ์ไม่ลงตัว แต่เพิ่มลหุเข้ามาแล้วหารซ้ำ ผลลัพธ์ลงตัว ลหุย่อมมี, ถ้าผลลัพธ์ไม่ลงตัว ครุย่อมมี

13/2 = 6+1 = 2

6+1 = 7/2 = 3+1 = 2

3+1 = 4/2 = 2 = 1

2/2 = 1 = 1

1/2 = 2

1/2 = 2

2	2	1	1	2	2

หาครุลหุของแถวที่ ๑๕ ฉันท์ ๖ พยางค์

15 / 2 = 7+1	2
7+1 = 8/2 = 4	1
4/2 = 2	1
2/2 = 1	1
1/2	2
1/2	2
ผลลัพธ์	2 1 1 1 2 2

อุณหิกาฉันท์ ๗ พยางค์, กุมารลลิตาคาถา

๔๗. **กุมารลลิตา ชฺสฺคา.** (แถวที่ ๓๑)

1	2	3	4	5	6	7
กุ	มา	ร	ล	ลิ	ตา	ชฺสฺคา
1	2	1	1	1	2	2
ช			ส			ค

๗ พยางค์ ๑๒๘ แถว

2	2	2	2	2	2	2
1	2	2	2	2	2	2
2	1	2	2	2	2	2
1	1	2	2	2	2	2
2	2	1	2	2	2	2
1	2	1	2	2	2	2
2	1	1	2	2	2	2
1	1	1	2	2	2	2
2	2	2	1	2	2	2
1	2	2	1	2	2	2
2	1	2	1	2	2	2
1	1	2	1	2	2	2
2	2	1	1	2	2	2
1	2	1	1	2	2	2
2	1	1	1	2	2	2
1	1	1	1	2	2	2
2	2	2	2	1	2	2
1	2	2	2	1	2	2
2	1	2	2	1	2	2
1	1	2	2	1	2	2
2	2	1	2	1	2	2
1	2	1	2	1	2	2
2	1	1	2	1	2	2

1	1	1	2	1	2	2
2	2	2	1	1	2	2
1	2	2	1	1	2	2
2	1	2	1	1	2	2
1	1	2	1	1	2	2
2	2	1	1	1	2	2
1	2	1	1	1	2	2

๔๘. **จิตฺรปทา ยทิ ภา คา.** (แถวที่ ๕๕)

1	2	3	4	5	6	7	8
จิตฺ	ร	ป	ทา	ย	ทิ	ภา	คา
2	1	1	2	1	1	ค	ค
ภ			ภ				

๘ พยางค์ ๒๕๖ แถว

2	**2**	**2**	**2**	**2**	**2**	**2**	**2**	วิชชุมมาลาคาถา แถวที่ 1
1	**2**	**2**	**2**	**2**	**2**	**2**	**2**	

๓. อุททิฏฐนัย

๑๓๑. **เอกาทินุกฺกเมน'งฺเก ปุพฺพา'โธ ทฺวิคุเณ ลิเข**
มิสฺสเกหิ ลหุฏฺเฐหิ เสเกหุ'ทฺทิฏฺฐกํ ภเว.

ตั้งแต่พยางค์แรกเป็นต้นไป ให้เขียนเลข ๑ ไว้ข้างล่างของเลข ๒ ให้เท่ากัน จึงมีอุททิฏฐนัยด้วยเลขคูณ ๒ ในพยางค์ถัดๆไปจนครบ

ตัวอย่าง คายัตตีฉันท์ ๖ พยางค์, ตนุมัชฌาคาถา

1	2	3	4	5	6
ตฺยา	เจ	ต	นุ	มชฺ	ฌา
2	2	**1**	**1**	2	2
1	2	**4**	**8**	16	32

วิธีหาแถว : จำได้แต่ครุลหุ แต่จำแถวไม่ได้

๑. นำครุลหุเท่าจำนวนที่จำได้ในฉันท์นั้นๆ มาเขียนไว้แถวเดียวกัน

๒. เขียนตัวเลข ๑ ไว้ใต้พยางค์แรก แล้วคูณด้วย ๒ ในพยางค์ถัดไป

๓. นำเลขที่อยู่ใต้เลข ๑ มาบวกรวมกัน แล้วเพิ่มอาคันตุกะ คือเลข 1 จะได้ผลลัพธ์ เป็นแถวที่ เช่น (4 + 8 + 1 = 13)

1	2	3	4
1	2	**1**	2
1	2	**4**	8

1 + 4 = 5 + 1 (อาคันตุกะ) = แถวที่ 6

1	2	3	4
1	2	**1**	2
1	2	**4**	8

๔. สัพพคลกฺริยานัย

๑๓๒. **วุตฺตกฺขรสมา สงฺขฺยา ลิขฺย เสโกปรูปริ**
เอเกกหีนเมกาทิ- นุฏฺฐาเน สพฺพคาทิกํ.

เมื่อเขียนเลข ๑ ให้เท่ากับจำนวนพยางค์ของคาถานั้นๆแล้ว บวกเพิ่มเลข ๑ อีก ๑ ตัว ทั้งทางแนวตั้งและแนวนอน แล้วให้บวกเลขทะแยงมุมให้ลดแถวลงตามลำดับ นำผลลัพธ์ทั้งหมดมาบวกทะแยง จะได้จำนวนแถวของคาถานั้นๆ ดังนี้

หาจำนวนแถว ฉันท์ที่มี ๑-๘ พยางค์

8 พยางค์ 1+8+28+56+70+56+28+8+1 = 256 แถว	1							
7 พยางค์ 1+7+21+35+35+21+7+1 = 128 แถว	1	8						
6 พยางค์ 1+6+15+20+15+6+1 = 64 แถว	1	7	28					
5 พยางค์ 1+5+10+10+5+1 = 32	1	6	21	56				
4 พยางค์ 1+4+6+4+1 = 16	1	5	15	35	70			
3 พยางค์ 1+3+3+1 = 8	1	4	10	20	35	56		
2 พยางค์ 1+2+1 = 4	1	3	6	10	15	21	28	
1 พยางค์ 1+1 = 2	1	2	3	4	5	6	7	8
ฉันท์ที่มี ๑-๘ พยางค์	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	1	2	4	8	16	32	64	128	1

หาจำนวนครุลหุ ในคายัตตีฉันท์ ๖ พยางค์ ตนุมัชฌาคาถา

1							.....	มีครุอย่างเดียว	1 คาถา
1	6						.....	มีครุ 5 ลหุ 1	6 คาถา
1	5	15					.....	มีครุ 4 ลหุ 2	15 คาถา
1	4	10	20				.....	มีครุ 3 ลหุ 3	20 คาถา
1	3	6	10	15			.....	มีครุ 2 ลหุ 4	15 คาถา
1	2	3	4	5	6		.....	มีครุ 1 ลหุ 5	6 คาถา
1	1	1	1	1	1	1	...	มีลหุอย่างเดียว	1 คาถา

27	1																										
26	1	26																									
25	1	25	325																								
24	1	24	300	2632																							
23	1	23	276	2332	66191																						
22	1	22	253	2056	63859	119540																					
21	1	21	231	1803	11018	55681	242191																				
20	1	20	210	1572	9215	44663	186510	690980																			
19	1	19	190	1367	7643	35448	141847	504470	1585400																		
18	1	18	171	1172	6276	27805	106399	362623	1080930	2962578																	
17	1	17	153	1001	5104	21529	78594	256224	718307	1881648	4770191																
16	1	16	136	848	4103	16425	57065	177630	462083	1163341	2888543	6953272															
15	1	15	120	712	3255	12322	40640	120565	284453	701258	1725202	4064729	9035422														
14	1	14	105	592	2543	9067	28318	79925	163888	416805	1023944	2339527	4970693	9941386													
13	1	13	91	487	1951	6524	19251	51607	83963	252917	607139	1315583	2631166	4970693	9035422												
12	1	12	78	396	1464	4573	12727	32356	76320	168954	354222	708444	1315583	2339527	4064729	6953272											
11	1	11	66	318	1068	3109	8154	19629	43964	92634	185268	354222	607139	1023944	1725202	2888543	4770191										
10	1	10	55	252	750	2041	5045	11475	24335	48670	92634	168954	252917	416805	701258	1163341	1881648	2962578									
9	1	9	45	165	498	1291	3004	6430	12860	24335	43964	76320	83963	163888	284453	462083	718307	1080930	1585400								
8	1	8	36	120	333	793	1713	3426	6430	11475	19629	32356	51607	79925	120565	177630	256224	362623	504470	690980							
7	1	7	28	84	210	460	920	1713	3004	5045	8154	12727	19251	28318	40640	57065	78594	106399	141847	186510	242191						
6	1	6	21	56	126	252	460	793	1291	2041	3109	4573	6524	9067	12322	16425	21529	27805	35448	44663	55681	119540					
5	1	5	15	35	70	126	210	333	498	750	1068	1464	1951	2543	3255	4103	5104	6276	7643	9215	11018	63859	66191				
4	1	4	10	20	35	56	84	120	165	252	318	396	487	592	712	848	1001	1172	1367	1572	1803	2056	2332	2632			
3	1	3	6	10	15	21	28	36	45	55	66	78	91	105	120	136	153	171	190	210	231	253	276	300	325		
2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27

26 พยางค์ อุกกติฉันท์ มี 45,108,864 คาถา	1																										
25 พยางค์ อติกติฉันท์ มี 22,554,432 คาถา	1	26																									
24 พยางค์ สังกติฉันท์ มี 16,777,216 คาถา	1	25	325																								
23 พยางค์ วิกติฉันท์ มี 8,388,608 คาถา	1	24	300	2632																							
22 พยางค์ อาติฉันท์ มี 4,194,304 คาถา	1	23	276	2332	66191																						
21 พยางค์ ปกติฉันท์ มี 2,097,152 คาถา	1	22	253	2056	63859	119540																					
20 พยางค์ กติฉันท์ มี 1,048,576 คาถา	1	21	231	1803	11018	55681	242191																				
19 พยางค์ อติฮิติฉันท์ มี 524,288 คาถา	1	20	210	1572	9215	44663	186510	690980																			
18 พยางค์ ฮิติฉันท์ มี 262,144 คาถา	1	19	190	1367	7643	35448	141847	504470	1585400																		
17 พยางค์ อัจจัฏฐิฉันท์ มี 131,072 คาถา	1	18	171	1172	6276	27805	106399	362623	1080930	2962578																	
16 พยางค์ อัฏฐิฉันท์ มี 65,536 คาถา	1	17	153	1001	5104	21529	78594	256224	718307	1881648	4770191																
15 พยางค์ อติสักกรีฉันท์ มี 32,768 คาถา	1	16	136	848	4103	16425	57065	177630	462083	1163341	2888543	6953272															
14 พยางค์ สักกรีฉันท์ มี 16,384 คาถา	1	15	120	712	3255	12322	40640	120565	284453	701258	1725202	4064729	9035422														
13 พยางค์ อติชคตีฉันท์ มี 8,192 คาถา	1	14	105	592	2543	9067	28318	79925	163888	416805	1023944	2339527	4970693	9941386													
12 พยางค์ ชคตีฉันท์ มี 4,096 คาถา	1	13	91	487	1951	6524	19251	51607	83963	252917	607139	1315583	2631166	4970693	9035422												
11 พยางค์ ติฏฐุภาฉันท์ มี 2,048 คาถา	1	12	78	396	1464	4573	12727	32356	76320	168954	354222	708444	1315583	2339527	4064729	6953272											
10 พยางค์ ปันติฉันท์ มี 1,024 คาถา	1	11	66	318	1068	3109	8154	19629	43964	92634	185268	354222	607139	1023944	1725202	2888543	4770191										
9 พยางค์ พุรหตีฉันท์ มี 512 คาถา	1	10	55	252	750	2041	5045	11475	24335	48670	92634	168954	252917	416805	701258	1163341	1881648	2962578									
8 พยางค์ อนุฏฐุภาฉันท์ มี 256 คาถา	1	9	45	165	498	1291	3004	6430	12860	24335	43964	76320	83963	163888	284453	462083	718307	1080930	1585400								
7 พยางค์ อุณหิกาฉันท์ มี 128 คาถา	1	8	36	120	333	793	1713	3426	6430	11475	19629	32356	51607	79925	120565	177630	256224	362623	504470	690980							
6 พยางค์ คายัตีฉันท์ มี 64 คาถา	1	7	28	84	210	460	920	1713	3004	5045	8154	12727	19251	28318	40640	57065	78594	106399	141847	186510	242191						
5 พยางค์ สุปติฏฐาฉันท์ มี 32 คาถา	1	6	21	56	126	252	460	793	1291	2041	3109	4573	6524	9067	12322	16425	21529	27805	35448	44663	55681	119540					
4 พยางค์ ปติฏฐาฉันท์ มี 16 คาถา	1	5	15	35	70	126	210	333	498	750	1068	1464	1951	2543	3255	4103	5104	6276	7643	9215	11018	63859	66191				
3 พยางค์ มัชฌาฉันท์ มี 8 คาถา	1	4	10	20	35	56	84	120	165	252	318	396	487	592	712	848	1001	1172	1367	1572	1803	2056	2332	2632			
2 พยางค์ อัจจุตตาฉันทร์ มี 4 คาถา	1	3	6	10	15	21	28	36	45	55	66	78	91	105	120	136	153	171	190	210	231	253	276	300	325		
1 พยางค์ อุตตาฉันท์ มี 2 คาถา	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
รวมเป็น 26 ฉันท์ และ 101,217,726 คาถา		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

ตารางสรุปชื่อฉันท์ และจำนวนคาถา

วิธีทำ

ให้บวกเลข จากซ้าย ทะแยงมุมลงขวา ตามแถบสี

เช่น 4 พยางค์ ปติฏฐาฉันท์ มี 16 คาถา

1 + **4** + **6** + **4** + **1** = **16**

๕. วุตตสังขยานัย

๑๓๓. **ครุกฺริยางฺกสนฺโทเห ภเว สงฺขฺยา วิมิสฺสิเต**
อุทฺทิฏฺฐงฺกสมาหาโร เสโก เวมํ สมานเย.

เมื่อรวมหมู่เลขแถวของครุกริยานัย (สัพพคลกริยานัย) แล้ว จำนวน (คาถา) ย่อมมี อีกนัยหนึ่ง หมู่เลขแถวของอุททิฏฐนัยที่เพิ่มเลข ๑ เข้ามา ย่อมนำมาด้วยดีซึ่งจำนวน(คาถา)นี้

วุตตสังขยานัย แสดงวิธีหาจำนวนปัตถาระ คือจำนวนของคาถา ในฉันท์ ๑-๒๖ พยางค์

หาจำนวนครุลหุ ในคายัตตีฉันท์ ๖ พยางค์ ตนุมัชฌาคาถา

1							มีครุอย่างเดียว	1 คาถา
1	6						มีครุ 5 ลหุ 1	6 คาถา
1	5	15					มีครุ 4 ลหุ 2	15 คาถา
1	4	10	20				มีครุ 3 ลหุ 3	20 คาถา
1	3	6	10	15			มีครุ 2 ลหุ 4	15 คาถา
1	2	3	4	5	6		มีครุ 1 ลหุ 5	6 คาถา
1	1	1	1	1	1	1	มีลหุอย่างเดียว	1 คาถา

หาจำนวนครุลหุ ในคายัตตีฉันท์ ๖ พยางค์ ตนุมัชฌาคาถา

1							มีครุอย่างเดียว	1 คาถา
6	1						มีครุ 5 ลหุ 1	6 คาถา
15	5	1					มีครุ 4 ลหุ 2	15 คาถา
20	10	4	1				มีครุ 3 ลหุ 3	20 คาถา
15	10	6	3	1			มีครุ 2 ลหุ 4	15 คาถา
6	5	4	3	2	1		มีครุ 1 ลหุ 5	6 คาถา
1	1	1	1	1	1	1	มีลหุอย่างเดียว	1 คาถา

๖. วุตตอัทธานัย

๑๓๔. **สงฺเขฺยว ทฺวิคุเณกูนา วิตฺถารายามสมฺภวา**
วุตฺตสฺสทฺธนฺตรานญฺจ ครุลานญฺจ องฺคุลํ.

เมื่อรวมหมู่เลขแถวของครุกริยานัย (สัพพคลกริยานัย) จะได้จำนวนคาถา อีกนัยหนึ่ง หมู่เลขแถวของอุททิฏฐนัยที่เพิ่มเลข ๑ เข้ามา ช่วยให้ได้จำนวนคาถาที่ครบถ้วน

วุตตอัทธานัย แสดงวิธีหาระยะด้านกว้างของพยางค์และด้านยาวของแถวปัตถาระ มีช่องคั่น ๑ นิ้ว (ช่อง) ที่นิยมเขียนบนพื้นดิน

หาความกว้างและยาวของปัตถาระนัย

๓ พยางค์ กว้าง ๕ นิ้ว x ปัตถาระ ยาว ๑๕ นิ้ว = ๗๕ ตารางนิ้ว

1	2		2		2
2					
3	1		2		2
4					
5	2		1		2
6					
7	1		1		2
8					
9	2		2		1
10					
11	1		2		1
12					
13	2		1		1
14					
15	1		1		1
	1	2	3	4	5